

510.653/3
zdj

БІБЛІОТЕКА ЛЕМКІВЩИНИ

Ч. 3.

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

Східніми межами ЛЕМКІВЩИНИ

Л Ь В І В 1 9 3 7

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НАШ ЛЕМКО“

Бібліотека Лемківщини.

1. Ю. Тарнович: Ілюстрована Історія Лемківщини ціна 3:00 зл.
2. І. Бугера: Українське Весілля на Лемківщині 0:50 зл.
3. Ф. Коковський: Східніми межами Лемківщини 1:00 зл.

Готові до друку:

4. Ю. Тарнович: Історичні пам'ятки в західніх Карпатах.
5. Ф. Коковський: Визвольні змагання Лемківщини.

Замовляти:

БІБЛІОТЕКА ЛЕМКІВЩИНИ
Львів, ул. Зіморovina ч. 2.

.....

Найкращий український часопис

„НАШ ЛЕМКО“

ДЛЯ ЛЕМКІВЩИНИ

Річна передплата 3 зл., піврічна 1:80 зл., чверть-річна 1 зл. — Закордоном: річно 1 ам. дол.

Адреса:

„НАШ ЛЕМКО“
Львів, ул. Зіморovича ч. 2.

БІБЛІОТЕКА ЛЕМКІВЩИНИ

Ч 3.

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

**Східніми межами
ЛЕМКІВЩИНИ**

Л Ъ В І В 1 9 3 6

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НАШ ЛЕМКО“

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001011677589

И 610.653/3

З ДРУКАРНІ ВИД. С-КИ „ДІЛО“, ЛЬВІВ, РИНОК 10.

ПЕРЕДМОВА.

До недавніх часів мало хто цікавився Лемківщиною. Були вправді спроби наблизитися до Засянських Братів, дехто навіть писав принагідні статті в українській пресі — коротші або довші про долю, чи пак недолю мешканців Карпатських Окраїн, одначе плянкової, на ширшу мету подуманої праці — чомусь — не було.

Не можемо також заперечити, що не було ідейних одиниць і в самій Лемківщині; але й вони не могли багато самі вдіяти на лихо загосподарованій землі. Наш брат, Лемко, залишений своїй долі, теж пізно додумався, що він не посягав по чуже, повільно тратив своє...

Та, безмежна любов до свого загіничика, до своєї церковці та до всего, що йому батьки в спадщині залишили й переказали — веліла йому заговорити устами своїх синів.

Від часу появи першого українського національного часопису для Лемківщини „Наш Лемко“ — Лемківщина пробудилася, дала незбитий доказ своєї зрілості. Лемко нізащо не виречеться свого національного імени.

Що вже не діялося на цій Лемківщині? Одначе тверда душа нашого брата над Попрадом, Вислоком зберегла всі народні цінності. Заговорила Лемківщина — край споконвіку замешканий Лемками, що твердо вросли в свою землю та споконвіку переживають ту, у себе, свою долю й недолю.

Що більше, цінності лемківських окраїн заставили не лише самих уродженців Лемківщини цікавитись її долею, але Лемківщина найшла в особі

Д-ра Ф. Коковського захопленого свого приклонника й письменника. Саме його непосидюча вдача та велика бистроумність дозволила йому наблизитись до лемківського брата, пізнати його, оцінити та полюбити.

Нелегка це річ — змістити в таку незеличку книжку багатство українського племені в Карпатах, коли хочеться показати, як розвивається на Лемківщині громадське та культурне життя.

Легко і приступно написаний культурно-політичний репортаж з відбутих поїздок від Сянока до Динова, із заввагами історичного, культурного та порівняльного змісту. Перший розділ доповнює слідуючий п. н. „Боротьба за Церкву в Кремянній“, відтак поміщено про „Рибальство в Сяніччині“ й „Над джерелами Ослави“. До того ще книжка прикрашена й оживлена образками дає нам живе й яскраве поняття про багатство та різносторонність українського життя на Лемківщині.

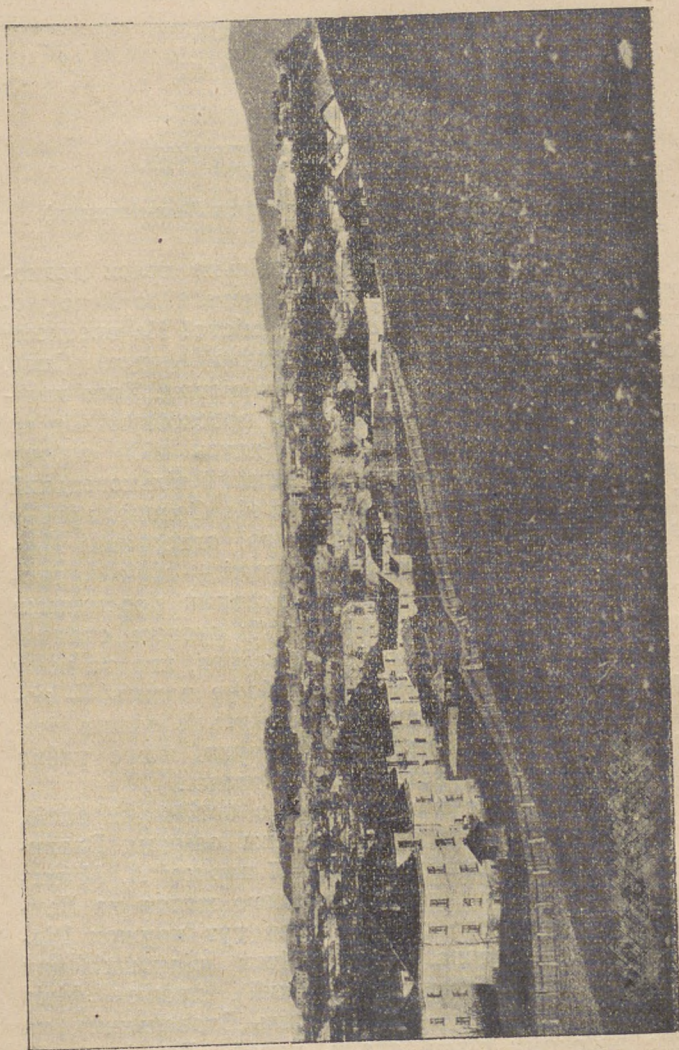
Юліан Тарнович.

ВІД СЯНОКА ПО ДИНІВ.

(Мандрівка півн.-східними межами Лемківщини).

Сянік! Скільки приман, скільки краси довкола! Скільки гарних споминів тиснеться до мене, коли згадаю, про це наше княже місто! На високому горбі, оповите до сходу срібляною лентою Сяну, що ніби вуж веться долиною під містом. Його шумливі хвилі ненастанно пливуть, просковзуються по камяному руслі ріки, шепчуть якусь ніби забуту казку про давно-минуле... Зелений вільховецький ліс, що поростає горби на схід від Сянока, криє у своїй нутрі дві пам'ятки нашої старовини: Вірлині Скелі, де колись княжі сторожі — наче гострозорі вірли стерегли доступу лісовими просмиками над сяновий брід та останки руїн якогось старого замчища. Чиє воно, хто його будував, хто та чому там жив — годі розпитатися. Може колись — колись химерна доля дозволить комусь із наших учених поробити там потрібні розшуки, може тайна темного лісу розкриється перед нами...

Сянік! Наше княже місто з останками валів, перебудованим незугарно княжим замком, Владичю горою, що тепер назвали її парком А. Міцкевича... Сянік — центр українського життя на Лемківщині. Знаменито розвивається тут кружок Рідної Школи (голова — ентузіяст рідношкільних справ — др. Степан Ванчицький), працює філія „Просвіти“ (голова — др. Василь Блавацький), на дуже високому рівені стоїть музей „Лемківщина“, розвиваються по змові кооператива „Сян“, Лемківський Союз, Український Народний Дім, Молочар-

Місто Сянік.

ня, Народня Торговля. Дуже велику роботу робить читальня „Просвіти“ добірною своєю бібліотекою та частими рефератами.

Коли доля заведе вас до Сянока, не забудьте навідатися до місцевого старенького пароха, о. Омеляна Константиновича. Найстарший громадянин-українець у місті, а ще уроженець Лемківщини. Помимо своїх літ (ур. 1864 р.) бадьорий, жвавий, пам'ять у него знаменита. Один із піонерів українського руху на переломі вісімдесятих років минулого століття, майже сучасник Івана Франка, про якого розкаже вам чимало цікавого. Член-основник та

О. Омелян Константинович, парох у Сяноці.

діяльний член старшини кожного українського товариства, не щадив ніколи ні труду ні грошей для народніх цілей.

Коли ж уже будете в парохіяльному домі, не забудьте попрохати, щоб завели вас до музею „Лемківщина“, що там міститься. Там побачите дуже цікаві старинні образи, дуже гарної роботи, —

працю наших мистців малярів із XV., XVI., XVII. століття. Найбільше зацікавлять вас певно такі образи: „Розп'яття“ з Рихвалду в Горличчині, „Матір Божа з Христом на руках“ та „св. Микола“ із Довгого в Сянїччині, „Воскресення“ із церкви в Ютрилові, „Ісус“ образ з Борного, „св. Михайло“ образ із Хрейти в Ліщині. Стрінете також образи з Доброї Шляхотської з XVIII. ст., багатий збір рукописних книг, документи, починаючи з XVI. ст., дерев-

Розп'яття з Рихвалду в Горличчині з XV. в.
(із збірок музею „Лемківщина“).

ляні, скляні та цинові чаші, народні одяги, писанки, вишивки, документи Української Народної Республіки.

Добре буде, як стрінете там голову музею, мистця Льва Геца. Він вам усе покаже, пояснить, а закоханий такий у „своєму музеєві“, що не їв би, не пив, а все говорив би про нього. Пишу: „у своєму музеєві“, бо ж отверто треба сказати, що музей „Лемківщина“ — це укохана дитина Геца, що в неї вложив він 5 літ важкої праці. Коли б не

стрінули професора Геца в музеї, зайдіть до його до хати. Варто потрудитися. Усе знайдете там щось цікаве, нове. Чи його власні образи, чи „Стрілецьку Антологію“, чи збірку боєвих, стрілецьких відзнак, чи — хочби тільки щиро — сердечну гутірку.

Оглянувши музей, не забудьте навідатися до читальні „Просвіти“, що має домівку недалеко церкви. Ще краще, як потрудитися на „Шклянну Гору“, до власної домівки голови читальні, о. Степана

Професор Лев Гец, арт. маляр, Голова музею „Лемківщина“ в Сяноці.

Венгриновича. Такі щирі серця, таке сердечне при-
няття, як у пп. Соні та Степана Венгриновичів,
стрінете рідко. Три маленькі привітні кімнатки, яс-
ний, щирий усміх добрячої „тети Соні“, отверті
щирі слова о. Степана, чого-ж вам більше треба?
Ах, правда, людина живе не тільки духом, але про
те не журіться. У доброї „тети Соні“ знайдеться
все щось, чим міг би покріпитися дорогий гість, а
в них усі гості — дорогі. Це вже в них така щира

старо-українська вдача та гостинність старих священних родів. Довідається там багато цікавого про нашу шкільну молодь, бо о. Степан тепер катехит на всі школи в Сяноці, а є їх з десяток. Ще недавно був особний катехит у гімназії, а о. Степан учив тільки по „нижчих університетах“, тепер звалили на него все й ще кажуть, треба звивати катехити, бо — мало (!?) учнів... Не один волос на голові о. Степана побілила ця справа...

О. Степан Венгринович. Голова читальні „Просвіти“ в Сяноці.

Хочете розвідатися, як працює „Рідна Школа“? Загляньте в домівку д-ра Степана Ванчицького, поговоріть із ним, або секретарем кружка м-ром Левком Букатовичем. Довідається багато про працю Кружка, різні перепони, про все. І багато навчитеся, дуже багато. Лемківське товариство „Український Народний Дім“ у Сяноці не має ще власної домівки. Але мало свого першого голову о. Константиновича, що придбав для нього гарну площу в

середмісті, має тепер молодого, рухливого голову, д-ра Володимира Карановича, що поставив собі за ціль призбирати фонди, потрібні на будову цієї домівки.

Про діяльність Філії „Просвіти“, що сягає до Горличчини, Ясельщини, Березівщини, довідаєтеся в д-ра В. Блавацького та невтомного організатора Філії, Петра Венгльовського. Коли-ж схочете побачити чудові вишивки, загляньте до нової домівки п.

Соня з Паньківських Венгріновичева.

Ірини Добрянської. Потреба вам якої нової української книжки, знайдете їх певно в домах проф. Ф. чи радн. Б., а ще стрінетеся там з сердечним, гостинним прийняттям, щирим, сердечним словом обох хазяйок...

Я особисто не міг би розпрощатися з Сяноком, не навідавшись до мого знайомого ще з чернівських часів, д-ра М. Бажалука, відомого автора популярних праць, друкованих особними книжечками, або у виданнях „Просвіти“. Заризикую сміло

твердження, що це наш найкращий популяризатор природничих наук, повний знання, досвіду, що вміє промовити простим словом, та гарною українською мовою. Якщо я знав би, що це не буде нельояльність з моєї сторони, зрадив би вам іще, що в його гарний талан до веселих, троха насмішливих оповідань. Але тому, що не знаю, як він буде на цю „зраду“ задивлятися, мовчу.

Др. Степан Ванчицький, Голова „Рідної Школи“
в Сяноці.

Іще кілька цікавих дат і фактів зо старовини Сянока на закінчення. Брак джерельних, архівальних матеріалів не дає нам змоги перевірити початків міста Сянока. Можна тільки з усякою правдоподібністю припускати, що впродовж XI. і XII. століття повстала за тодішніх княжих часів сяницька твердиня. В кожному разі Сянік існував уже з початком XII. століття в часі розгрому Половців (1103 р.) за княження Святополка Ізяславича й Володимира Мономаха. Промовляє за цим наперед близькість о-

селі званої „Половцями“, що повстала з поселення коло княжої кріпости Сянік полонених Половців та ще та обставина, що до XVI. століття стояла на замковій площі в Сяноці церква, а замкові церкви будували в старині для князів навіть в місцях їх часового перебування.

Першу джерельну історичну згадку про Сянік містить в собі Галицько-Волинський Літопис під

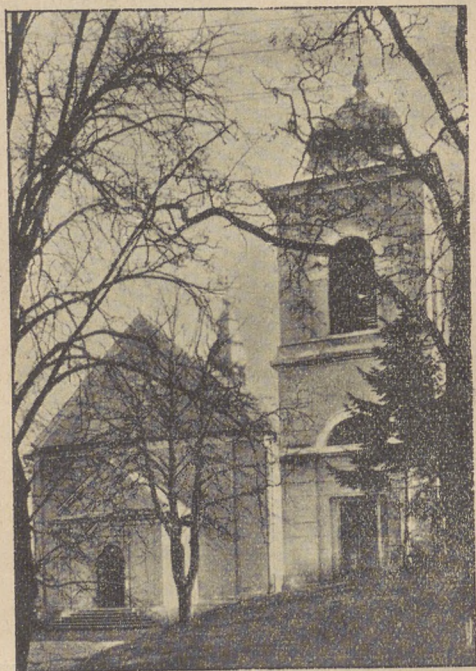

Др. Володимир Каранович, лікар, Голова Українського Народнього Дому в Сяноці.

1150 р. Літописець оповідає там про похід угорського короля Гейзи проти галицького князя Володимира. Ця записка звучить: „Володимир же в то время стояще у Белза и ту услышав король уже вшел у город, поверга вози свои, и сам гна с дружиною своею к Перемишлю. Король же прешед гору и взя Сянок город и посадника его Яця, и села у Перемишля много вся.“ Щоб розвинутися в город (місто), мусів уже Сянік давно перед тим існувати.

Згадку про княжий Сянік містить ще згаданий літопис під 1202 р., відтак під 1206 р., коли то вдова по князю Романі, втікаючи з Галича зо своїми синами, Данилом і Васильком, перед київським князем Рюриком, стрінулася тут з угорським королем Гейзою. Вкінці під 1231. р. згадується у цьому лі-

Церква в Сяноці.

топису про Сянік, як про город сусідуючий з так званими „угорськими воротами“. В 1340 р. за польського короля Казимира переходить Сянік wraz із іншими княжими городами під панування Польщі. В 1377. р. навідується зі своєю дружиною до Сянока король Людвик Угорський.

Населення Сянока було за княжих часів наскрізь українське та ще й за польських часів задер-

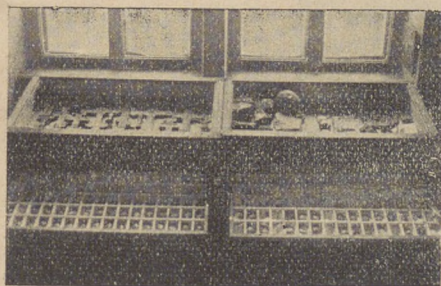
жало довго свою народність. Крім цього поселилися в Сяноці також чужинці, що приходили тут із сусідніх країв Угорщини й Польщі.

Із княжою бувальщиною Сянока зв'язані теж його церкви. Історично певний факт, що вже за кня-

Загальний вигляд музею „Лемківщина“ (всередині).

жих часів стояла на замковій площі в Сяноці поставлена около 1250. р. деревляна церква св. Дмитрія. У ній була чудотворна ікона Розп'ятого

Скринька зі склом (гальбюта) — всередині: хрести, прадавні знаходи, лемківські писанки.

Христа. Церква була свідком упадку давньої княжої держави та проіснувала до 1550. р. Тоді її розібрали.

Про те, що сталося далі, маємо в парохіяльній хроніці записане так: „Сяніцькі міщани, що їм забрала влада церкву на замку, маючи приказ від тодішнього правительства, щоб упродовж трьох днів побудувати церкву на визначеній їм площі на валах, бо інакше nebude їм вільно в місті будувати цер-

Гріш із римських часів (напис: *M AGRIPPA, CO (N) S (UL)*) у музею „Лемківщина“.

кви, наскорі закупили деревляну церкву в містечку Ясениці, а спровадивши дерево, побудували церкву в Сяноці, що проіснувала до 1789. р.“ На місці зга-

На Вірлиних Скелях у вільховецькому лісі, на схід від Сянока.

даної деревляної церкви збудували в Сяноці в 1784—1789. рр. за тодішнього пароха, о. Івана Куневи-ча, за зібрані добровільні жертви — нову муровану церкву, що стоїть по нинішний день.

На сянiцькiм „пред-градю“ (передмiстю) стояла вiд непам'ятних часiв друга дерев'яна церква, що її львiвський губернiяльний уряд приказом ч. 27453 — на злобний i фальшивий донос iз Сянока, що вона згорiла — приказав в 1790 р. розiбрати. Останнiм парохом сянiцького „пред-града“ був о. Иван Вайцович.

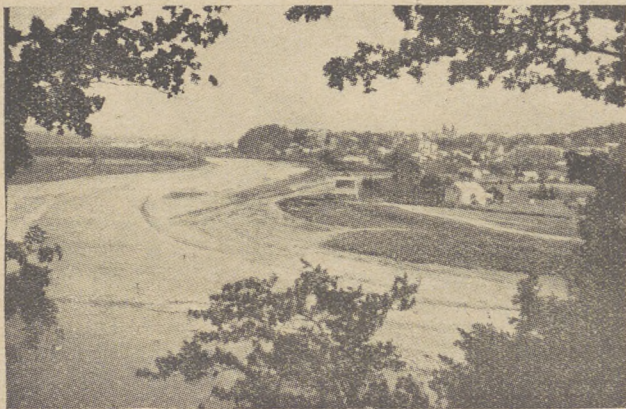

Народнiй одяг у музею „Лемкiвщина“.

У XVI. i XVII. столiттi був Сянiк живим, релiгiйним i культурно-нацiональним осередком для значної частини Лемкiвщини. Уже в 1551. р. iснувала тут школа, з неї виходили рукописнi, церковнi книги, примiром „Апостол“ в 1551. р. Були тут два добре зорганiзованi брацтва. Звiдси вийшов син сянiцького священника Михайло Василевич, що на припоручення княжни Гольшанської переклав Євангелiю з болгарської на українську мову.

В часах берестейської церковної унii придержувався Сянiк разом iз околицею давньої прадiдної вiри. Тут шукав по утратi перемиського владичого престолу охорони й попертя єпископ Антiн Винницький та перебував тут приблизно в 1668—1675 рр.

Важко пращатися зо Сяноком, але ж треба вибиратися далі. Там на півночі, за Сяноком на високому горбку серед зелені пишається церква в Межиброді. Перепливаємо човном Сян під присілком **Біла Гора**, потім два кілометри дороги оболонням попри старе русло Сяну, під лісом, стежка в гору й ми вже побіч межибродської церкви. **Межибрід**, маленьке сільце, в ньому мало що більше понад чотири сотні українців, а з пів дюжина ла-

Вид на Сянік з Білої Гори.

тинників. А скільки шуму воно робило в останніх роках, скільки крові напсувалося нашим доморослим „русским“. До війни — їхня твердиня, де й слова про українців не слід було сказати — сьогодні, бодай половина мешканців, молодих, активних громадян, гордиться тим, що вони українці. Яких способів, хитрощів не хваталися домашні та сяніцькі „руські“, щоб тільки знищити українців! Непристойні бійки під церквою та в церкві, забирання церковних прикрас — рушників, тому, що вони вишивані, нищення штучних квіток у церкві тільки тому, що вони мали краску жовту та блакитну — це все дрібнички. Були й поганіші річи. „Хтось“ під-

кинув одному діяльному громадянинуві рушницю (в його домі містилася читальня „Просвіти“), „хтось“ зробив донос на бідного, але дуже здібного та свідомого учня сяніцької гімназії, бідняга мусів опинитися в березівській школі. „Хтось“ раз-у-раз робить доноси до поліції, гміни, староства, а до відповідальности потягають — тільки самих українців. „Хтось“ так довго воював та доносив проти завідателя парохії, о. Дмитра Кузьмінського (бувшо-

Церква в Межиброддю.

го старшину У. Г. А.), поки його не кинули на со-трудника до Глудна. „Хтось“ робить вічно доноси до інспектора на вчительку — українку, словом цих „хтось“ і не злічити.

Крайна ворожнеча в селі. Із перенесенням о. Кузьмінського, українці перестали ходити до межибридської церкви, новонастановлений сотрудник о. В. Бартко („русский“) також не міг довго вдержати зо „своїми“, постарався скоро з ними розпрощатися...

Про історію села небагато можна сказати. Основане воно мабуть у XVI. стол. й з цього часу існує грамота польського короля Августа III. (хоч

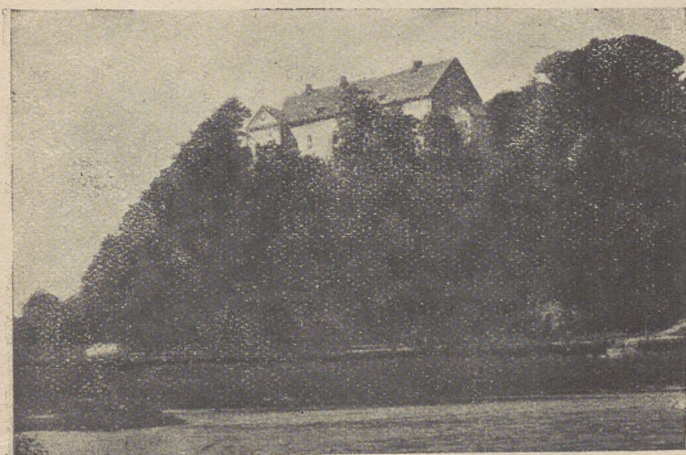
здається більше правдоподібним, що воно існувало вже в XV. ст. та заложене було ще за часів наших князів і там був василіянський монастир), що нею давав він першим поселенцям Межибріддя право свobodно рибалкувати на Сяні, виробляти на домашні потреби пиво, рубати на свої потреби королівський ліс. Нині з цих усіх привілеїв нічо не лишилося. Мешканці села живуть із праці на своїх нивках (мабуть немає там господаря, щоб мав би:

Деревляна церква в селі Кінське. Збуд. 1927 р.

10 моргів поля), з рибалкування, заробітків у місті. Багато заробляють дівчата вишивками. І ніде правди діти, межибрідські вишивки вийшли вже поза сяніцький повіт. Забрили у Східню Галичину, знають їх уже навіть у Познані та Варшаві. Ціла велика заслуга вивчення межибрідських дівчат вишивати припадає місцевій учительці, п. Ірині Добрянській. У виконанні робіт, доборі красок, розміщенні взірців слід її тихої мистецької вдачі, досвід та замилування до цієї праці.

Але вернімося до історії села. Першу деревляну церковцю в Межибродді збудував в 1784 році парох о. Іван Вайцович, межибродський уроженець. Протривала вона аж до 1901 р., коли саме другий межибродянець, лікар Олекса Вайцович, побудував своїм коштом теперішню церкву. Чуда-дива творилися з цим Олексою Вайцовичем. Батьки його були вільні від панщини. Він самий (як багато-багато наших) почував себе поляком, опинився навіть у

Замок у Сяноці.

польському повстанні, а потім у Росії, де довгий час лікарював. Але видно якийсь внутрішній голос не давав йому спокою, ощсь тягнуло його до покинутої, забутої батьківщини, він вертається не тільки до рідного села, але й до прадідівської віри та рідного народу — та щоби хоч у часті спокунувати своє забуття, він власним коштом будує греко-католицьку церкву.

Важкі тепер відносини в Межибродді, прикро слухати й дивитися, як брат на брата мало що з ножем не йде. Але саме постать Олекси Вайцовича родить у наших серцях сподівання, що й нинішні

блудні сини спам'ятовуються, що якийсь внутрішній голос каже їм вернутися з манівців.

На тому боці Сяну, два кілометри на захід від Межиріддя лежить на горбку село, що урядово називається „Трепча“. Ця назва невласлива, бо в дійсності це село зоветься **Теребча**. Народне пові-

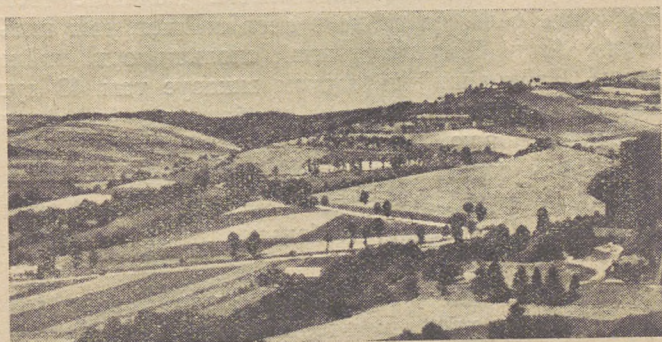
Церква в Теребчі.

ря, записане в церковній хроніці каже, що ця назва походить з того, що там були оселені рибалки, що рибалкували на Сяні та в ставах, де тепер сільце Заболотці, теребили рибу в тому місці, де річка Сянічок вливається до Сяну, чистили її та відвозили на королівський двір до Кракова.

Але-ж коли зважимо, що Теребча існувала ще нім король Казимир прилучив Лемківщину до поль-

ської держави, мусимо пошукати іншого пояснення назви. Мені здається, що назва села пішла від того, що в тому місці, де закладали оселю, витеребили (викорчували) ліс, а відси „Теребча“. Назов сіл, що повстали в цей спосіб у Сяніччині багато: Чертіж, Просік, Кустарівці, Ялин і ін.

У Теребчі на 821 українців є аж — 18 латинників (вчисляючи в тому дідича, його сина, його дружину та дітей). Проте школа там утраквістична, а ніякої культурної, чи просвітної установи не-

Дорога до Волоської Тиряви.

ма. Були давніше старання заснувати читальню „Просвіти“, але син власника двора, Мецьо Волинські, волів мати в себе радше читальню ім. Качковського, бо він — „працює теж у політиці“. Нині нема там ніякої.

Село бідне, безпросвітне, колись, іще в 1928. р., чванилося бодай тим, що в селі ніхто не був караний за крадіж, чи бійки. Нині й те змінилось.

Нещодавно проверчені нафтові шиби не здійснили сподівань власників, ледве животіють, а нафтової ропи дають стільки, що навіть продукція не оплачується.

Церковця в селі перероблена зо старої соціанської мурованої каплиці, що її дарував на церкву цісар Йосиф.

Гостинцем, що веться по лівому боці Сяну ідемо далі. Добре їхати холодком, бо з правого боку повіває легіт холодного вітру від Сяну, а з лівого несеться пошум дерев із Копача. Недалеко верху, що зветься Іловатий, минаємо закрут Сяну. А там на сході, якесь сільце втулилося в яр над потічком. Звертаємо очі.

— Що це за село?

— **Лішня.**

Неначе соромлячися за себе, ховається це сільце в ярку за вільховецьким лісом. Колишне чисто українське село, село, що з него вийшов наш письменник Іван Филипчак, нині спольщилося майже цілком. Найновіший шематизм виказує там 48 душ греко-католиків, але й з них не багато вміє говорити рідною мовою.

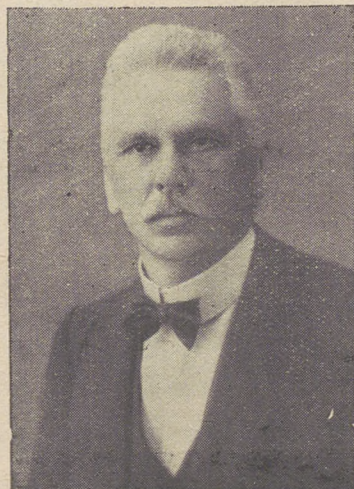
Лішня соромиться, хоч... соромитися треба не їй одній. Що роблять Страхотина, Ясениця, Кремяна, Дидня, Гумниська, Небоцько та багато інших сіл?

На боці лишаємо польське сало Дембну (колись Дубно), хвилину здержуємося при **Туринім потоці**. Маленький потічок, випливає зпід верху (530 м.), що також так зоветься. Манюсенький потічок, в літні, гарячі дні, не побачите в ньому води. Але за те як багато він вам говорить, які спогади з давнини наводить на думку!

Тур — княжий звір, князь наших лісів. Багато-багато їх було колись на нашій Лемківщині. Свідчать про те назви: Туриний потік, Турине поле, Туринсько, Турашівка (тепер Топорівка к. Коросна)! Нині — ледве зайці блукаються в перетереблених лісах, а коли появиться сернюк, або дик, зараз ціла юрба панків із Сянока увихається по лісах за ними!

Новий закрут Сяну, з лівої стрімкий беріг гори, з правої в низу шумлять хвилі. Вид такий чудовий, що може сміло міряться з найкращими заграничними. Тільки використати його нема кому, наші

мандрівники ніколи туди не заглядають. І нема кому його людям прихвалити. Бо в нас усе так буває! Їздимо навіть по різних заграницях, описуємо Швейцарію, Італію, але якось ніхто з цих мандрівників не здобувся на те, щоб раз провідати докладно нашу Лемківщину. Правда — вигод може не знайшов би таких, як у чужинецьких кораблях, але мав би свідомість та самопевність, що пізнав забуту всіми нашу західню окраїну.

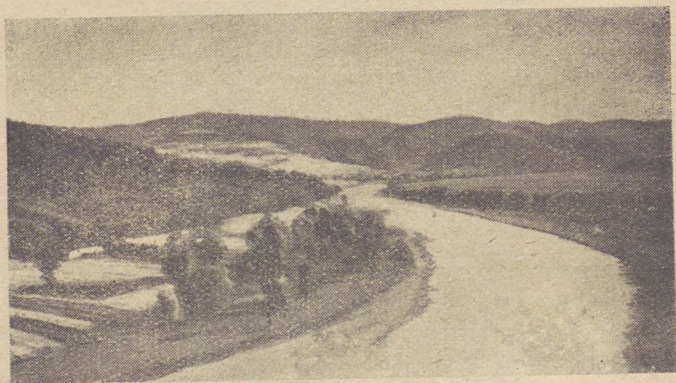

Професор Іван Филипчак.

За закрутом з правої сторони видніє **Сільна Тирява**. Про Сільну Тиряву довідаєтеся багато з праці професора Івана Филипчака, відомого письменника та щирого, невтомного робітника над історією та культурним рухом Лемківщини. Ця праця п. н. „Історія Сільної Тиряви“ вже друкується.

Напроти Тиряви на заході мале жидівсько-польське містечко: Мриголод. Українців у ньому ледви 56 душ. Мають свою церквцю, побудовану

в 1901. р. Колись була це княжа оселя, потім, з переходом влади на польських королів мало містечко своєї світлі хвилини та звалося Королівська Тирява, у відріжненні від Сільної та Волоської, але знищене кількакратно впродовж XV. до XVII. століття нападами татар, утратило своє значення, збідніло, населення мерло з голоду й звідси назва „Мриголод“. Мешканці так до цієї назви привикли, що, коли в 1934. р. пропонували їм зміну назви на „Королівська Тирява“, відмовилися.

Срібнолентий Сян біля Мриголода.

Півтора кілометра далше на північ лежить село **Гломча**, а ще два кілометри далі **Лодина**. Оба села старі (в Лодині є ще церковця з 1743. р.), мають разом із Мриголодом понад 1200 душ українців у протиставленні до 700 латинників та 250—300 жидів. В обох селах розвиваються гарно читальні „Просвіти“ під проводом місцевого пароха о. Степана Головода при діяльній співучасті його дружини. Наука хорального співу, курс вишивання, аматорські вистави — це все їхня праця. —

У парохіяльних актах у Гломчі є документ з 1664. р. та в нім власник Тиряви, Дембної та Лодини, Войтіх Коц, оповідає про спустошення церкви в Лодині. Нову церкву побудував власним

коштом тодішній парох о. Лука Коцовський. Його нащадки, також сини українського священика, потонули в чужих морях.

Школа в Гломчі — утравістична, в Лодині (341 українців) та Мриголоді — з польською мовою навчання.

Щоб не відбитися далеко, перепливаемо поромом Сян та опинюємося в **Добрій Шляхотській**.

Дерев'яна Церква в Лодині, збуд. 1743 р.

Це старе село, основане в 1402. р. Польський король Володислав Ягайло надав у цьому році за якісь заслуги трьом братам із Улюча: Іванові, Дмитрові та Ванькові поле зване „добра“ wraz із численними привілеями. За надане поле та привілеї мали вони наказане спішити в три коні на кожну війну, чи потребу короля.

Мешканці Доброї, що пізніше прибрали прізвища Добрянських, це вже в XV. столітті осібчий стан населення. Стоять вони посередині між „кметем“ і „шляхтичем“, не є нічий піддані, сидять на батьківських наділах землі, розпоряджають ними довільно. У 1467. р. купує сянський міщанин Іван

Кочан одну третю Доброї за 50 гривен. На годішні часи це великий гріш. Поселенці Доброї були українці й до цієї пори вдержалися при вірі та народності батьків. На 1700 українців є в селі не більше 150

Члени Читальні „Просвіти“ в Улючі над Сяном.

зайшлих латинників. Проте школа там — утраквістична. Українці мають свої установи „Самопоміч“ та „Український Народний Дім“. Є в селі також каса Стефчика.

Наданих собі привілеїв пильнували мешканці Доброї. У кожного польського короля вміли вони постояти за їх potwierдження. І так potwierдив ці привілеї король Жигмонт Август, потім знову Володислав IV. у 1634. р. В Добрій існує ще досі цікава пам'ятка нашого давнього будівництва. Це стара дзвіниця у виді оборонної вежі.

За горою Магорою (507 м. понад посем моря) розложилася **Добра рустикальна**, що властиво творить одну цілість з Доброю шляхотською. Але тому, що вона повстала значно пізніше від Доброї шляхотської та ще тому, що в ній поселили людей, що не мали привілеїв, а навпаки мусли платити чинші, а потім ще відробляти панщину, назвали її рустикальною (ніби по нашому: хлопською).

Церква в Улючі.

Досить можливою дорогою доїзджаємо до **Улюча**. Це попри Селиська, Володж та Павлокому може найсвідоміше село в березівському повіті. Числить майже 1200 українців, 160 латинників та аж 180 жидів. Цим останнім зачинає бути трохи круто в селі, особливо з того часу, коли в селі почала свою діяльність наша кооператива „Єдність“. Почалися різні скарги та доноси, наші люди пересиділись і по тюрмах і в Березі, але робота робиться, жидам починає бути тісно в селі. Дуже гарно розвивається читальня „Просвіти“. У Сяніччині відомий зо своїх виступів прегарно ведений, здисциплінований хор під орудою Романа Солтикевича,

сина місцевого пароха. У селі велика солідарність, велике зрозуміння національної справи та честі. Коли два роки тому влада п'арештувала була на жидівські доноси декого з тамошніх молодих, ідейних громадян (до речі кажучи, їх по слідстві повипустили на волю, а слідство припинили), молодь із

Дитячий Садок у Волооській Тиряві, — 5. 7. до 28. 8. 1936.
Превідниця Маруся Борисівна, побіч о. Зенон Крупський,
місцевий парох.

цілого села щиро підпомагала в праці батькам приарештованих, щоб хазяйства не потерпіли.

Улюч (в актах стрічаємо теж назву Улич, або Юлич), стара оселя, що своїми початками сягає старо-українських, княжих часів. Із пізніших часів задержалася в Улючі стара церковця, побудована в

1510. р. Вона для нас така цінна пам'ятка, що не можемо здержатися, щоб не сказати про неї хочби кілька слів.

Сама церква збудована з грубого дерева (була крита гонтами, а від 1906. року бляхою) з одною вежою посередині й двома хрестами, один над входом, другий над престолом. Ціла церква, з виїмком престольної, оперезана на бойківський лад піддашшям. Церква ділиться властиво на дві частини, перша від входових дверей, 5 м. задовжки та 5 і пів м. ширини, має стелю нижчу; друга задовж-

Біла Гора над Сяном, коло Сянока.

ки 7 і пів м., 9 і пів м. ширини, має склепіння банясте з хорами. Престольна частина 4 і пів м. довга, 6 і пів м. широка, творить неправильний шестикутник. Захристії в церкві немає, є тільки по обох боках головного престолу заглиблення 2 м. довге й широке, що творять неначе дві захристії.

В церкві бачимо три престоли: головний і два бічні, але це престоли нові. Головний престол поставили в 1906. році. Старий зате іконостас: напис на ньому свідчить, що поставили його в 1682, або 1683. році. Посередині іконостасу царські врата, широкі 1 м. та високі 2 м. На них намальовано 4 євангелістів та образ Благовіщення й Вознесення,

на правому боці образ Христа, а на лівому Матери Божої. По правому боці діаконських дверей є храмовий образ Вознесення, а по лівому боці Собор св. Івана Хрестителя. Над цими образами видно по правому боці образи з подіями з Нового Завіту, та над ними 12 апостолів. Іконостас і церкву малював Степан Дзегалевич, підпис його видно на іконостасі по лівому боці образів. Побіч цього підпису є ще нечиткий підпис „М. Виники“ (або щось подібне). Над бічними престолами видно образи, що походять мабуть ще з старшого іконостасу. Всі образи мальовані на дереві, оливними фарбами, а один із

Іконостас у церкві в Улючі.

них, що представляє св. Йосифа з Ісусом, має ще й деревляні рами. Церковця, хоч мала, побудована на високому горбку, що зветься Дубник, робить дуже гарне й миле вражіння, а старі дерева довкола неї свідчать про її довгий вік. Але це не була перша церква в Улючі. Перша згадка про церкву в Улючі появляється вже в 1443. р., а священиками при ній були Яцко та Іван. Церковця з 1510. р. — це стара повасиліянська церква. При ній був монастир, що його скасував австрійський цісар Йосип II. Із відписів ріжних привілеїв, що заховалися в Улючі, видно, що монастир та церква служили за охорону населенню в часі татарських нападів, бо в цих

привілеях згадується про те, що монастиреві надається нові землі за те, що вразі ворожого нападу мешканці Улюча могли б схоронитися в монастирі.

Коли на якомусь святі, чи торжестві співаєте наш національний гімн „Ще не вмерла Україна”, вам може навіть і на думки не прийти, що мелодію під цей гімн уложив улюцький уроженець, наш славний композитор о. МИХАЙЛО ВЕРБИЦЬКИЙ. Той самий, що написав музику (кантату) під Шев-

Дитячий садок Р. Ш. в Улючі 1936 р.

ченковий „Заповіт”, уступив до Служби Божої на мішаний хор та мужеський хор, та багато-багато музичних творів. Колись славилися широко по всій Галичині його співогри „Підгіряни” та „Сільські пленіпотенти”. Лемківщина, а з нею Улюч, можуть бути горді, що дали Україні першого національного галицько-українського композитора в XIX. ст., бо Вербицький уробився в 1815 р. (помер у Млинах, в Яворівщині).

Ще одна цікава та характеристична річ: в Улючі немає сліду старих вишивок. Є тільки новітні, привезені до села зо сходу. Зате є там своєрідний виріб коронок — прикрас жіночого одягу, а їх зразки найдете в сяніцькому музеї „Лемківщина“.

Від Улюча їдемо через Грушівку до Руської Яблониці.

Сама **Грушівка**, віддалена від Улюча 4 км., мале, нічим непомітне сільце, 376 українців, 32 латинників, 13 жидів, однокласова школа утраквістична. Національного життя ніякого.

Руська Яблониця — це також стареньке наше сільце. Має церковцю збудовану в 1691 році. Була це первісно двірська каплиця, що її зчасом перемінили в церкву. Збудована з ялицевого дерева і по кількакратних перерібках та добудівках вона змінила цілковито свій первісний вигляд. Тепер ця церква завдовжки 18 метрів, завширшки 6 і пів метра, складається з трьох частин т. зв. „бабинця“, добудованого вже в новіших часах, середньої нави та престольної частини, що творить неправильний шестикутник. Захристію добудували мабуть у 1927 році, та в цьому-ж році церкву покрили бляхою. Головний престол містився давніше майже під самою східною стіною, а по боках були ще два менші престоли, при яких правили Службу Богу. Іконостасу не було зовсім. Щойно коло 1880 р. тодішній парох о. Федорович подбав за будову нового головного престолу й іконостасу та усунув бічні престоли. Цікавіших памяток у церкві нема. Два замітніші образи з цієї церкви — ікона св. Миколи, що довкола неї зображено чуда з його життя та „хустина св. Вероніки“, що на ній намальована окривавлена голова Ісуса Христа в терновому вінку, приміщені тепер в музею „Лемківщина“ в Сяноці.

При церкві в Руській Яблониці є цікава дзвіниця, яку творять дві липи, що стоять одна біля одної. На конарі цих лип сперли грубу півперечку та на ній завісили дзвони. Права з цих лип має

в обводі 4 м., а ліва 4 м. 10 цм., в обводі, а проміру 1 м. 30 цм. Догадуються, що ці липи засадили ще тоді, як будували церкву, тобто около 1691 р.

По дорозі, що веде до Яблониці з Грушівки стрічав я високі верби, а їх грубість доходили до 3 м. обводу. В Яблониці здержався ще дуже старий та величній дуб. Росте він на стоці горбка, біля

Гр. кат. церква в Яблониці.

двора, 6 м. завтрушки на висоті грудей людини, у промірі 1 м. 80 цм. Ще кілька років тому, було таких дубів два, але один із них спорохнявів і так хилився в бік двірського будинку, що при сильнішій бурі міг упасти та розбити будинок. Тоді властитель двора вирішив зрубати цього дуба та наймив до цього двох робітників. Вони стали пиляти дуба, та щоб робота йшла легше, один і з них (хоч

його перестерігали), поліз у дупло, в якому вигідно могло поміститися 2 людей і пиляв дуба разом із тим товаришем, що був назовні. Працюючи робітники не завважили, що дуб хиляється, аж ув одній хвилині дуб перевернувся та розломив на двоє того робітника, що був у середині дуба.

У селі, завдяки місцевому парохві о. Дмитрові Німиловичеві, знаходиться читальня „Просвіти“. Нарід у селі бідний, живе з заробітків у дворі та з оренди двірського поля. Часами рибалкують також трохи в Сяні, що пливе нижче села.

Щоб використати день, переправляємося паромом через Сян. Відсіля півтора кілометра дороги до Кремяної, де зпоміж зелені дерев видніє баня церковці. Кремяна — це нині чисто польське село, останній українець помер там кілька літ тому назад. А ще п'ять десятків літ тому — там цілком інакше бувало. Існувала там колись самостійна українська парохія, переважали там українці. Аж прийшли роки 1880—1889. Щоб дістати ґрунт з парцеляції треба було бути латинником; нікому іншому ґрунтів не продавали. І тоді селяни перейшли масово на латинський обряд, покинули свою віру та національність. Тодішні дідичі, зокрема сестра фундатора кремянецької церкви, Цецилія Бобчинська та пізніші власники села Дидинські намагалися враз із тодішнім латинським парохом у Дидні, кс. Ромоцкім, захопити церкву в свої руки та переробити її на латинський костел. Йшла довга завзята борба, але нашому священикові, о. Пержилі, удалося вдержати церкву в наших руках.

Кремяна лучиться безпосередно з **Диднею**, сьогодні теж чисто польським селом. Там не налітає вже ні одного українця на 1500 душ населення. Колись і там інакше бувало.

Шість кілометрів на полудне від Дидні є село **Криве**, ще два км. дальше **Кінське**, та знову 2 км. на північ **Ютрилів** (урядова назва Вітрилів).

Кінське, Ютрилів і Криве творили колись окремі, самостійні греко-католицькі парохії, сьогодні

годні тримається ще Кінське (680 душ), Ютрилів змалів до 250 душ, в Кривому вже тільки 57 душ.

Ютрилів і Криве перейшли масово на латинство в часі воєнної заверюхи, в 1914—1920 рр., коли наших священників повивозили до Талергофу, чи інших таборів смерти, а збаламучені москвофільством селяни рятувалися перед запроторенням до тюрми — переходом на латинський обряд. Не без впливу була й парцеляція. У всіх трьох селах

Мурована церква, збуд. 1905 р. у Волоші.

школа з польською мовою навчання. В Кінськім існує та розвивається читальня „Просвіти“. В тому селі населення досить свідоме, не помагають впливи місцевої дідишки Марії І. шлюбу Новакової, П. шл. Станкової. Сама вона робила колись кар'єру в львівському театрі, як артистка чи хористка. Потім одружилася з Новаком, що в часі війни торгував на велику скалю безрогами, купила село Кінське за дешеві гроші та по смерті першого чоловіка одружилася зо Станеком. Тепер забігла „робити рух у політиці“ та — почала в селі пропа-

гувати москвофільство. Оснувала читальню Качковського, сама вписалась в члени, та на отворення цієї читальні запросила навіть з Березова бувшого старосту й комісаря поліції. Тільки, що незабаром того старосту „усунули“ з посади, а комісаря правосильним присудом сяницького суду засуджено на 5 років тюрми. Від того часу не мала Станекова ніякої помочі, — а основана нею читальня ім. Качковського — нидіє.

Наступного дня ранком доїздимо до **Темешова**. Це село теж чисто вже латинське. Лише старі метричальні книги переховані в Кінській свідчать, що колись було й тут українське населення.

Дитячий садок Р. Ш. у Волоші.

Із Темешова доїжджаємо вузькою пільною дорогою до **Обарима**, сьогодні також спольонізованого села (40 душ українців). Колись було там інакше, бо ще в 1828. р. збудували були там церкву під покровом Преображення Господнього.

З Обарима скок до **Видрної**, де задержалася ще сотня душ українців, а відсіля 5 кілометрів середньої сільської дороги до села **Іздебки**. Тягне нас там стара церковця, збудована в 1660. р. Про повстання села Іздебки розповідають таке: Польський король Казимир надав шляхтичеві Іздебському з

Мазоша земельну посілість в Динівщині й там він поселився враз зо своїми дворянами. Від того то шляхтича пішла надва нової оселі „Іздебки“. Пізніше прийшло тут багато Українців із Закарпаття, що в Іздебках замешкали. Ерекційної грамоти греко-католицької парохії в Іздебках немає. Але і з того, що вселі була спершу лише греко-катол. церква — та не було костела, видно, що перші мешканці Іздебок були Українці, а щойно пізніше якісь латинники тут прийшли й осіли. Врешті у 1593. р. тодішня власниця земельних посіlostей у Динівщині, Катерина Ваповська перетягнула багато українців на латинський обряд і греко-католицьку церкву в Іздебках замінила на латинський костел. З тої

Дитячий садок Р. Ш. у Селиських.

причини іздебські Українці позбавлені насильно власної церкви, ходили через довший час до церкви до Волоші. В 1650. р., або 1660. р. побудували собі свою власну церкву в Іздебках і там вона стоїть по нинішній день. У парохіяльних актах в Іздебках знаходиться відпис грамоти з 1670. р., що нею місцевий дідич, Франц з Оржехович Оржеховський священникові Іванові Зубаровичеві дав привілей обслуговувати іздебських Українців. Під сучасну пору живе в Іздебках понад тисяча українців,

що гуртуються в читальні „Просвіти“ з власним домом. Ціла культурна праця спирається на особі тамошнього реадівника о. Ореста Калужняцького та його брата п. Радника Калужняцького.

Іздебки мають також свою кооперативу і молочарню, підчинену Р. С. У. К., що міститься рівнож у власній домівці. Школа 7-класова з польською мовою навчання. Взагалі треба відмітити, що Іздебки це оселя, що наче оаза окружена довкола польськими або спольщеними селами, як саме Яблінкою, Видрною, Обаримом, Невісткою, Присітницею та Кремяною.

Стариння церква в Іздебках.

З Іздебок вертаємося через фільварок Гути до **Невістки**. Це теж златинщене село, нині живе в ньому не ціла сотня Українців, що — не маючи ні відкіль допомоги ні заохоти — у майбутньому підуть також слідами односільчан.. У поганому настрої, повні невеселих думок виїжджаємо на битий гостинець, щоб під Гдичиною переправитися поромом через Сян.

Доїжджаємо до **Волоші**, або як тепер зовуть її урядово до Володжі.

Думки наші зараз прояснюються, веселіють. Це взірцеве, українське село. Читальня „Просвіти“ у власній домівці, Сокіл, Відродження, Кружок „Сільського Господаря“, Споживча Кооператива, Молочарня та Каса Стефчика. Пригадую собі, що

був я вже у Волоші тоді, як населення будувало читальняний дім. Дійшло до якогось непорозуміння з адміністраційною владою, бо дім почали будувати за-близько дороги. Влада доглянулася цього аж тоді, коли мури дому вже були високі. Треба посунути дім три метри взад, або перестати будувати. А посунути взад годі було. І що тоді діється? Одна громадянка відступає безплатно зо свого подвіря 3 м. шири землі, щоб туди повести дорогу і в цей спосіб зробити для читальняної хати вима-

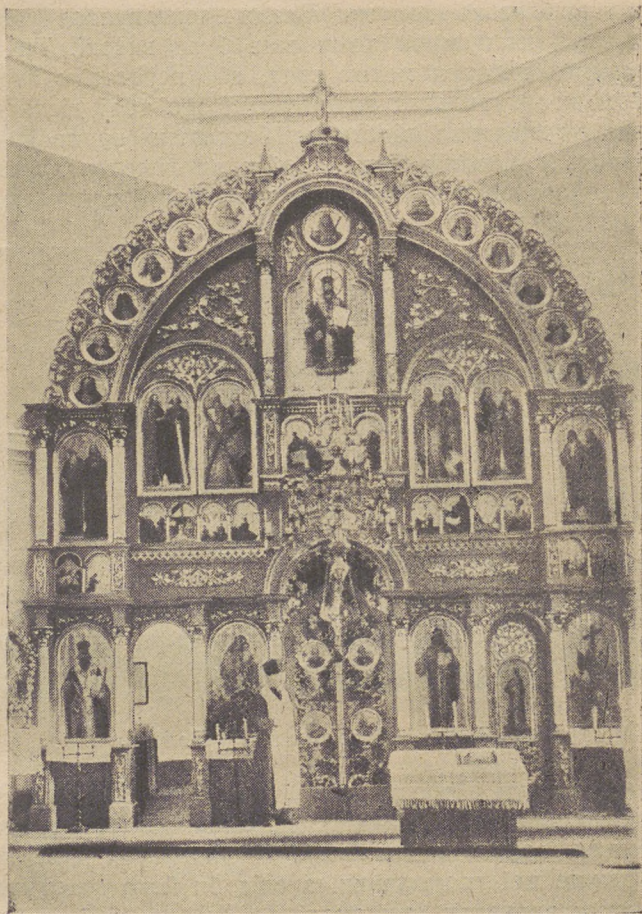

Український Народній Дім у Волоші.

ганий відступ. Дорогу, що в тому місці заломлювалася, випростували й сьогодні читальняний дім пишеться гордо серед села. На жаль — забув я прізвисьце цієї громадянки, а слід би його золотими буквами виписати при вході до читальняної домівки. Здивується увійшовши в село. Гарні хати, чисто вдержані вулиці з хідниками для піших. І населення ввічливе, хоч не шапкує вам локірною. Воно знає, що сидить на своїй землі, вмє цінити свою гідність.

Коли основано Волошу (Володж) невідомо. В кожному разі маємо в старих судових докумен-

тах сянницького суду вістку, що в 1444. р. існувала там церква і при ній був Парох. Назву бере село

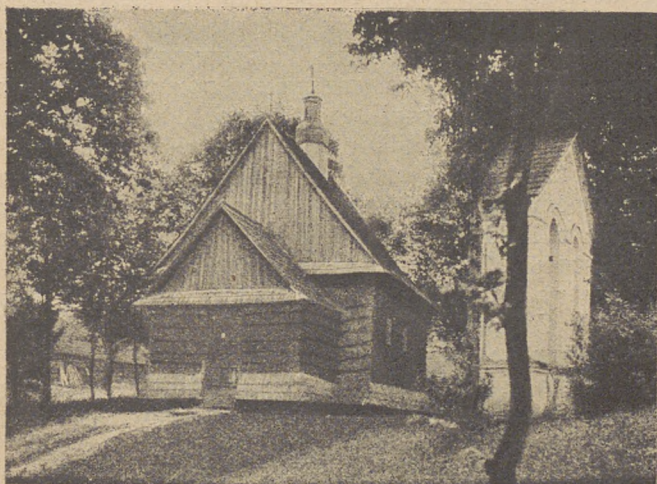
Іконостас у волошській церкві.

мабуть від того, що напочатку оселили там волошських кольоністів. Самостійна парохія існувала у Волоші аж до 1845. р., а в цьому році перемиський єпископ Снігурський отримав Волошу зі Селиська

ми. Аж у 1935. р. Волошу відлучили знову від Селиськ та створили там самостійне завідательство.

Недалеко на полудне розложилася **Воля Волошська** (тепер зовуть її Володзка Воля) — мале сільце, нічим не ріжниться від інших йому подібних. Має читальню „Просвіти“ з власною домівкою.

Коли вже згадано про Волошську Волю, то слід зазначити, що таких осель, що їх назвали „Во-

Деревляна церква в Селиських, збуд. 1860 р., відновлена в 1913 р.

ля“ в сяниській землі багато. Згадаю тільки Волю Морохівську, Завадівську, Стефкову, Пяткову, Рачкову, Петрову, Постолову, Волицю та інші. Стрічаємо також різні „Посади“, що є рівнозначні з „Волями“. Звідкиж ці назви та що означають?

При заселенні таких великих та з огляду на лісистий і гірський терен треба було населенням давати різні полегкості („воли“) в чиншу та данинах, щоб їх заохотити до оселювання, „посадити“ в новозаложеній оселі. Ці полекші були конечні, бо всякого рода драчки й данини були просто величез-

ні. У XV. та XVI. столітті побіч нормальних чиншів після скількості та якості землі кметі ще ріжні данини, а саме мусять давати збіжжя, дріб, безроги, вівці, набіл (це т. зв. „почот“).

Там, де селяни не мали права побору дров із ліса, набувають це право „лісовим вкупом“ („осип“). Крім цього мусять вони давати панові „обідне“, тобто раз у рік доставити йому всего, що він потребує до обіду, платити „куну“ („куницю“), як дівчата виходять заміж у друге село. Як пан іде на війну, тоді кметі мусять йому платити підмогу в грошах („воєнне“) та давати ще поживу. У сяницькому повіті були такі села (Ячмир), що мусіли панові, що йшов на війну, доставляти навіть масла.

З кінцем XV. століття починають заводити по селах регулярну панщину. От приміром у Яблониці вже в 1480. р. кметі платять чинші, „обідне“ та ще мусять обробляти для пана двірські ґрунта й городи та що-року звозити для двора по 3 фіри дров. У Смільниці та Великополі мусять тоді вже працювати по два дні на панському ґрунті.

Ясна річ, що люди старалися поселитися там, де впродовж кількох чи кільканацятьох літ мали „волю“ від цих драчок і данин.

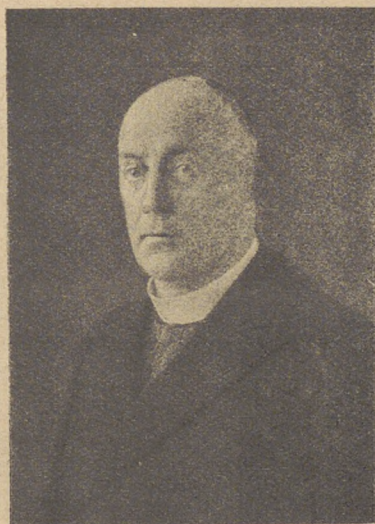
Але мандруймо далі.

Два і пів кілометра від Волоші лежать **Селиська**, від них 3 км. Поруба, Гути, а ще трішки далше **Дуброва**.

Селиська, колись чисто українське село, чи едить нині 360 українців, а 380 латинників. Мимо великого натиску українці держаться добре, мають власну домівку, де міститься читальня „Просвіти“, кооперативи „Надія“ та „Єдність“. Село свідоме, дбає про національну честь. Головна заслуга в тому о. Теодора Савойки, українського священника того типу, що перед ними треба все хилити голову за їхню працю. Сьогодні сімдесятилітній дідусь, але які в його ясні думки, які здорові погляди на все. Кожному раджу щиро прочитати брошуру о. Савойки „Наша молодець“, щоб пізнати,

як наше старе, свідоме та національно настроєне громадянство дивиться на те, що в нас тепер діється та на ті події враз із побічними обставинами, що відбулися недавно тому. Може кому промовлять щирі, хоч нераз тверді слова о. Савойки до серця: я читав їх зо зворушенням та подивом!

Дуброва цілком златинщена, не найдемо там і пів десятка українців. Це латинщення розпочалося

Український священник о. Теодор
Савойка, парох у Селиських.

в 1805. році, коли місцеву церкву замкнули, розібрали та вже не відбудували нової. За сто літ, бо до 1901. р. число українців упало до 90 душ, а від 1914. р. коли пароха Селиск враз із його двома синами вивезли до Талергофу, златинщилася ще решта. Краще стоять **Поруби**, бо на 870 душ українців мають тільки 52 латиників. Проте і в Порубах і в Селиських школа з польською мовою навчання. Поруби мають також свою читальню „Просвіти“ та власну домівку.

Шість кілометрів від Селиськ лежить містечко Динів. Власницею динівського ключа в XVI. столітті була подільська каштелянка, Катерина Ваповська. Вона вславилася тим, що 23. січня 1593. р забрала селянам церкви в Издебках, Лубні й Глуднім, Бахірі та Варі, а ще на Динівському передмістю та перемінила їх на латинські костели, а там — як каже в своїй грамоті — „каплан од нас презентовани ма наврацаць Русь до косьцьола св.

Український Народній Дім у Селиськах.

Ржимського, дзеці руске хціць і пільноваць, аби у попуф не били хщоне“. Наслідок цієї „місійної праці“ був такий, що нині в Динові стрінемо не більше 60 душ українців.

Із Динова вертаємося ще через **Ніздрець** (чи-сто польське село) до **Варі**, нічим незамітного села, що має ще 361 душ українців. Не забули ми навідатися до Бахіра та Павлокоми.

Бахір лежить 5 км. від Динова, існує вже він у чотирнацятому столітті. Із початком XV. ст. дістає Бахір управу після німецького права, а в XVI.

столітті переходить ті самі злидні, що й інші села, що були власністю каштелянки Ваповської. Щойно в 1645. році дозволяє тодішній дідич Микола Станислав Ваповський оснувати в Бахірі наново українську парохію.

У 1892. р. переходить на латинський обряд приємок Уляниця, де нині живе аж — **один українець!** Українських установ у Бахірі нема, школа —

Зліва: десятник УГА Лев Савойка, згинув у 1919 р. під Калинівкою на Великій Україні, справа четар СС. Любомир Савойка, дир. „Достави“ у Львові.

з польською мовою навчання (українців у Бахірі небагато більше сотні душ).

Цікавіше зате представляється **Павлокома**. Там живе майже 900 українців на 261 латинників, школа з українською мовою навчання, читальня „Просвіти“, молочарня, Брацтво тверезости, товариство „Апостольства Молитви“.

Павлокома мала взяти свою назву від дідича Павла Коміка. До первісних 5 мешканців Павлоко-

ми прибували з часом крім двірської служби й дру-
гі наші люди, корчували тут ліси та дали початок
селові.

Мармурова. памяткова таблиця вмурована в церкві
у Селиських.

Коли перша деревляна церква в Павлокомі
згоріла, мешканці ходили до церкви в Сільниці, де
була колись самостійна гр.-кат. парохія. Місце, де
ця церква та де були побудовані приходські будин-

ки в Сільниці, називають тепер „пробощівка“. Коли ж і церква в Сільниці згоріла, побудували в Павлокомі нову дерев'яну церкву, що перестояла до 1909 року. Тоді збудували теперішню, муровану церкву. Тимчасом Сільчани, що не хотіли складати конкурентних датків на потреби матірньої церкви в

Анна Стецикова, організаторка жінок у Селиських.

Павлокомій, перейшли 1875. року греміяльно на латинський обряд.

Українські мешканці Павлокомі свідомі, горді на свою національну приналежність, зокрема молодь. Взагалі те село поруч Улюча, Волоші та Селиськ — це наше найкраще село в Березівщині.

Гордиться воно ще тим, що з нього вийшов один із директорів Маслосоюзу, а саме дир. Андрій Мудрик.

На закінчення поїздки треба навідатися бодай на хвилину до **Лубної**.

Церква у Лубній існувала вже в 1593. році й стояла на тому місці, де тепер латинський костел. Потім, як Ваповська забрала ту церкву, зісталися

Дмитро Стецик, просвітянський діяч і диригент хору в Селиських.

парохіяни без церкви і аж десь коло половини XVII. віку побудували церкву в тому місці, де вона стоїть тепер. Для цієї церкви купив у 1702. році трохи поля священник Іван Бурдашевський, але вже в 1703. році шведські війська спалили церкву й 96 хат із господарськими будинками.

По відході шведів, що стягнули зі села контрибуцію у висоті 700 тинфів, ского тільки наста-

ли трохи спокійніші часи, побудували селяни нову церкву, дерев'яну, що простояла до 1780. р. або до 1800. р. У тих роках парохіяни при допомозі діди́ча побудували нову церкву, що її відновлено в шістьдесятих роках минулого століття.

Нині в Лубній з присілками майже 2000 душ українців, школа з польською мовою навчання, читальня „Просвіти“ є, але дримає.

*

*

*

Не можу здержатися, щоб на закінчення моєї поїздки не дати малого статистичного зіставлення, що вказує на зріст або зменшення українського населення та на шкільництво в місцях, що про них говорилося у статті.

№	Місцевість	Скількість українського населення в рр.				Мова навч. у школі*)	
		1878	1912	1931	1935	1912	1935
1.	Бахір	859	1245	?	115	п.	п.
2.	Вара	287	353	350	361	п.	п.
3.	Видрна	130	222	86	98	—	—
4.	Волош і Воля	488	800	831	855	у.	у.
5.	Глудно	993	1517	1419	1456	у.	п.
6.	Гломча	515	688	1092	726	у.	п.
з Лодиною							
7.	Грушівка	233	350	450	376	у.	м.
8.	Динів	206	70	54	60	п.	п.
9.	Добра	1136	1783	2045	1712	у.	м.
10.	Іздебки	621	1136	992	1003	п.	п.
11.	Кінське	389	908	850	680	п.	п.
12.	Крем'яна	58	16	1	—	п.	п.
13.	Криве	169	237	33	57	п.	п.
14.	Лодина	214	356	1092	341	п.	м.
з Гломчею							
15.	Лубна	1015	1698	1882	1976	у.	п.

*) „у“ — означає українську мову навчання, „п“ — польську, „м“ — мішану, утравістичну.

16. Межибріддя	322	436	400	411	у.	м.
17. Невістка	125	213	77	98	п.	п.
18. Обарим	25	35	25	40	—	—
19. Павлокома	753	930	889	898	у.	у.
20. Поруби-Гуга	283	723	860	870	п.	п.
21. Селиська	173	388	356	358	п.	п.
22. Темешів	40	24	2	—	п.	п.
23. Терешча	642	810	780	821	у.	м.
24. Тирява-Сільна	725	828	893	892	у.	м.

Комітет спіки над дитячим садком в Улючі 1936 р. Сидять: Впр. о. Орест Солтикевич, з дружиною, добродійкою Леонтиною, перша зліва Ольга Бандрівчаківна, провідниця садка 1936 р. Стоїть: Микола Морайко, Марія Левкович, Роман Солтикевич, Катерина Коцан і Харидчак Іван.

25. Улюч	1307	1739	1269	1160	у.	м.
26. Ютрилів	159	358	200	250	п.	п.
27. Яблониця	417	650	618	665	у.	м.

*

*

*

Якіж загальні висновки цієї поїздки, які побажання, які напрямні поступовання?

На це відповідь тільки одна: Якнайбільше праці, якнайбільше старань, щоб удержати ще ці останки нашого стану посідання, коли не пошири-

ти його, щоб розбудити національну свідомість, що дрімає.

Усі села повинні собі взяти за приклад Волошу, Селиська, Улюч, Павлокому. Усі повинні працювати до просвіти, свідомости, до кращого майбутнього. Ні один громадянин не повинен закладати безчинно рук.

А головне слово за нашими природними провідниками народу, за священниками. Нехай кожний зробить хоч половину того, що зробили о. Солтикевич, о. Савойка, нехай кожний працює як о. Головід та його Дружина, або о. Кузьмінський, о. Калужняцький і другі. Тоді сміло глянемо в очі майбутньому.

БОРОТЬБА ЗА ЦЕРКВУ В КРЕМЯНІЙ.

I.

Село Кремьяна, березівського повіту, лежить при гостинці, що веде з Березова до Динова. Належить воно поруч із сусідною Диднею до цих сіл, де нині вже нема ні одного українця. Дидня спольщилася давніше, Кремьяна в останніх десятиліттях 19. і двох перших десятиліттях 20. століття. А колись там інакше було. В старих документах знаходимо згадку про те, що церква в Дидні існувала вже в 1491 р., себто була основана майже рівночасно з польським костелом, що його по здогадам польського вченого К. Стадніцкого в праці „Про початки латинських єпископств на Галицькій Русі“ збудували 1487. року. Церква в Дидні не існує, стрінула її мабуть подібна доля, як церкви динівського деканату (Лубна, Вара, Бахір, Динівське Передмістя), що їх Катерина Ваповська, власниця динівського ключа, перемінила на костели в 1593 р., тобто на 2 роки перед унією. В Дидні ще в 1878 р. було 40 парохіян гр.-католиків, нині — нема ні одного.

Подібно сталося й у Кремьяній. Коли збудували там першу церкву, невідомо. В церковнім архіві переховується „інвентар“, складений в р. 1840. який згадує, що в церкві є ерекційний акт із 3. VI. 1774 та що церкву фундував Михайло Семаш. Отже рік збудовання цієї церкви мусимо прийняти на 1774 р. Можливо, що перед тим була в Кремьяній інша церква, що згоріла, як чимало церков в окрузі в часі шведського наїзду, але на те нема доказів. Натомість те певне, що з початку була Кремьяна о-

кремою парохією, з чого висновок, що в Кремянній мусіло бути достаточне число парохіян, щоб для них творити парохію. Пізніше, як число наших душ зачинало меншати, кремянецьку церкву прилучили як дочерну до парохії в Кінськїм.

Вслід записок згаданого інвентаря стару церкву в Кремянній збудували зі соснового дерева, покрили гонтами, а баню бляхою. Підлоги в церкві не було, лише серединою був зроблений хідник із дошк. Книг у церкві було дуже мало, бо всего 6, а з цього відмічає інвентар дуже знищений „рукопис“, якого вартість подає на 2 грейцарі конвенційної валюти. Внутрішнє урядження церкви було також дуже вбоге.

Греко-катол. церква в Кремянній.

Що сталося з тою церквою — невідомо, остав із неї тільки престол, а на ньому є напис: „Сей олтар справив раб Божій Даниїл Сас со сином Йоаном за отпущеніє гріхов своїх і женою своєю Евдокією року Божія АФѢ місяця юлія 20“. У даті є очевидна помилка, бо дослівно значать згадані букви 1000, 700 і 800. Але коли зважимо, що церква була збудована 1774, мусимо радше прийняти, що престол поставили в 1780 р.

В 1867 р. цієї старої церкви вже не було, бо цьогож року тодішній дідич Кремяної та Невістки, Ян Бобчиньскі, казав збудувати своїм коштом нову, до нині ще існуючу церкву, заосмотрив її в потрібне до Богослуження приладдя та признав для неї дотацію в висоті 1000 золотих ринських як залізний капітал. Відсотки від капіталу мали йти на потреби церкви. В розпорядженні своєї останньої волі зазначив Бобчиньскі, що цей „Божий Дім має бути навіки уніяцько-руською церквою“, а тільки якби громадяни перейшли на православя („схизму“), церкву враз із ґрунтом переказував своєму наслідникові, Янові Кантому Дидинському.

В своїому завіщанню лишив ще Бобчиньскі для церкви кусень ґрунту, цебто будівельну площу з будинком, де містилася школа, та застеріг, що по його смерті має громада вибудувати собі нову школу на площі, що він її на ту ціль відступив.

Крім цього записав Бобчиньскі ще 300 злр. як богослужбний фонд по половині для обох обрядів із тим, що латинський парох із Дидні має право двічі на рік відправляти заупокійне Богослуження в церкві в Кремяній.

Це послідне застереження дало притоку до пізніших посягань на нашу церкву в Кремяній та спричинило завзяту боротьбу між нашим парохом з Кінського, а латинським парохом із Дидні та наслідниками Бобчиньского, що хотіли загарбати церкву для себе.

II.

До смерті Бобчиньского і через перших кілька літ по його смерті події йшли звичайною ходю. Наш та латинський парох визначили згідно дні, в яких мали правити заупокійні Богослуження, ключі до церкви були в руках пароха в Кінськім, а спадкоємці Бобчиньского в разі потреби просили відчинити їм церкву.

В році 1875, отже ледве кілька літ по смерті фундатора, починається вже війна. Наперед в:

якийсь дивний спосіб призначену для церкви як ерекціональну парцелю будівельну („парцеля по-свентна“) заінтабульовали на громаду. Напочатку було те для церкви та пароха байдуже, бо і так цю парцелю мала в досмертщині донька фундатора

Греко-катол. церква в Руській Яблоніці,
збуд. 1691 р.

Мальвіна Бобчинська, але коли в році 1895 вона померла, церква не обняла тієї парцелі в посідання і — вона вже при громаді лишилася. Перед війною і староство в Березові й генеральна прокураторія у Львові наглили кількакратно уряд парохіяльний, щоб виступив із судовою скаргою за віддання площі проти громади, при чому згадані уряди ствер-

джували, щов часі поступовання адміністраційного при оснуванні школи громада двократно заявила, що признає право власности церкви до цієї площі. В актах парохіяльних, які ще нині попали мені у руки, знаходиться і лист начальника громади в Кремяній Яна Хоронжака, що громада не старалася й не старається присвоїти собі права власности до цієї площі. Але справу занедбано і в 1923 році громада стала власником площі.

В цей спосіб позбавлено церкву у Кремяній частини ерекціонального ґрунту, а лишилося всего 18 морґів поля навіть не дуже доброго.

III.

Рівночасно йшла боротьба за відібранням самої церкви. Ще поки жив старий латинський парох в Дидні, не було ніяких непорозумінь. Значаються вони при кінці 90 років минулого століття, коли латинським парохом у Дидні став кс. Ян Ромоцкі. Він то на спілку зо спадкоємцями Яна Бобчиньского старається захопити церкву в Кремяній у свої руки. Передовсім береться доказати, що до церкви та її управи мають спільне право так гр.-кат. парох з Кінського, як і латинський парох з Дидні. Є це вправді всупереч постанові і волі фундатора („Збудовалем церков руско-уніцкск“), але поспробувати не шкодить. Та парох рішучо відкидає всякі посягання чужинців на церкву. Тоді йдуть на него доноси до Консисторії, що він, мовляв, мешкає в Кінським, а в разі пожежі не можнаби дістатися до церкви і тому найліпше булоби, якби ключі від церкви віддати до... двора. Консисторія приказує дати ключі від церкви в переховання якомусь парохіянинові, що й дійсно парох робить. Але це не допомагає, бо парохіянин стероризований двором (а часами й без його відома жінка-полька) дає ключі на кожне жадання двора, а одна з доньок фундатора, Цецилія Бобчиньска, господарить в церкві, як на своїм фільварку. Пускає там після вподоби латинського

пароха та приїзших Єзуїтів-сповідників, уладжує місію, позичає на похорони церковне свігло, а її брат Александер Бобчиньскі посуває свою... смілість до того, що жадає від пароха рахунків із відсотків фундаційного капіталу та з фундації на заупокійні Служби Божі. Річ очевидна, що парох в гідний спосіб відповів на ці посягання, що спричинило знову цілу низку донесень до перемиської Консисторії. А попри те лучається й таке, що з церкви вкрадено антиміс, а переслуханий парохом у цій справі господар, що в него переховувалися ключі, оправдується, що він ключів до церкви нікому не

Загальний вид на село Волош.

давав, але „Целіна Бобчиньська має підроблені ключі та що вона в церкві господарила, а що там робила, цього не знає“. Наслідком того єпископ прислав другий антиміс, а парох забрав знову ключі до себе, наказуючи рівночасно Целіні Бобчиньській вступу до церкви. Це вправило — очевидно — Бобчиньську в люті і знову посипалися доноси, а на поміч Бобчиньській прийшли поміщики: Дверніцкі з Темешова, Дидиньська з Дидні й — очевидно — кс. Ян Ромоцкі. Цей послідний уладжує процесії з Дидні до церкви в Кремяній, а заставши церкву зачинену, виголошує під церквою „казаня“, очевидно цілком не повні любови до ближніх-уніятів.

Крім цього йде агітація в селі, а вислови „смердзіш русінем“, або „маш ісць до церкви мо- ліць сен, то зостань лепей в дому“ такі часті, що аж парох Пержило мусить на них жалуватися до Консистерії. Ці жалоби не помагають, за те часті докучування та потреба вічних оправдувань перед Консистерією будить у о. Пержила почуття кривди, від якої його ніхто не боронить. Нотки того жа- лю пробиваються скрізь у його писаннях до Кон- систерії.

Учасниці гаївок у Волоші, в часі Великодня 1936 р.

Врешті й Консистерія мала забагато цих всіх доносів, писань та тягань і 12. IX. 1901 р. перерва- ла раз на все посягання чужих на нашу церкву, бо тогож дня вислала до пароха о. Пержила письмо, де цілковито погоджується з поступованням о. Пержила, пересилає йому за його успішну працю для вдержання церкви похвальну грамоту, а відпис цієї грамоти каже доручити також Цецилії Боб- чинській.

В цей спосіб боротьба за церкву скінчилася побідою пароха.

IV.

Побіди пароха не можна назвати цілковитою, бо вдержався він вправді при церкві, але втратив парохіян. В часі як Бобчинські будували церкву, було в Кремянній — по словам звіту о. Пержила — 28 домів гр.-католицьких, а числячи пересічно по 5 душ, було 140 душ, що користали із цієї церкви. Наслідком великої агітації дворів та латинських парохів з Дидні в році 1878 (отже менше-більше 12 літ по збудованні церкви) було в Кремянній греко-католиків вже тільки 58, в р. 1900 було їх вже лише 4 доми і 14 душ — нині парохіян греко-католицького обряду вже нема, бо останній парохіянин помер в 1931. році.

До переходу наших людей на латинський обряд причинилася також дуже багато парцеляція у передвоєнних часах. Тоді сусідні двори, парцелюючи землю, не хотіли продати ні клаптика українцеві, а що село було мало просвічене та національно неосвідомлене, тому майже всі люди попереходили на латинський обряд.

(За „Українським Бескидом“).

РИБАЛЬСТВО В СЯНІЦЬКОМУ ПОВІТІ*).

Головне місце рибальства в сянницькому повіті, це — ріка Сян, на просторі між селами Заслав'ям і Доброю Шляхотською. Побічна околиця — Ославиця, починаючи від Прилук аж до Загір'я, де вона вливається до Сяну, та ще гірські потічки, що вливаються до Сяну, Ослави, чи Сянїчка. В погодах та горішній Ославі ловлять яльці, меринки та пструги. В Ославі трапляються й інші риби, такі як у Сянї. Пструги ловлять на вудки, або руками, рибу в Ославі ловлять деколи сітками, неводами.

Право рибальчати в Сянї та в його притоках належить державі. Від неї виєрендувало його „Рибальське Товариство“ в Сянюці, що має кількадесять членів, переважно інтелігентів. Вони ловлять рибу переважно на вудки для розваги, або для своєї потреби. Товариство наймає ще дійсних рибалок, що раз або двічі на тиждень ловлять рибу в більшій кількості на продаж. Зловлену рибалками рибу купує „Товариство Рибальське“ (по 40—50 гр. за 1 кг.), а потім продає її по 1 зл. за 1 кг.

Обсяг сянницького рибальства ділиться на три частини. Перша, починаючи від південнього сходу, це — простір від залізничного мосту в Заславі аж до мосту „вільховецького“, що лучить Сянїк із с. Вільхівці. На цьому відтинку працює 4 рідні рибалок, переважно українці (Боднарі, Присташі). Другий відтинок — від „вільховецького“ мосту по містечко Мриголод. На цьому відтинку працюють головно рибалки з Межиброддя (Мазур, Вайцович)

*) Праця з Музею „Лемківщина“.

— українці та ще з Тереччі, але цих мало. На третьому відтинку працюють рибалки із Мриголоду, Лодини та Добрсі. Рибу ловлять або пливучи на човнах, що їх називають „крипа“, або „бродом“, цебто йдучи водою. Це залежить від висоти води.

В Сяні, або його припливах, трапляється така риба: кусениця (дунька), мерина, меринка, ялець (яльчик), окунь, червута, ментус, підуста, слезь, плитка (плітка), головач, ковбель, щука, карася (карась), лин, вюн (піскур), угор, окля, голий окунь (язгар); рідше стрічається — болень, короп, судак, раз навіть заблукався лосось. У гірських потоках живе петруг (в мулистих потічках бувають раки).

Запускають „сіть“.

Рибу ловлять різними способами: у сітки, на вудку, на вудисько, руками. Недозволені способи рибальства — це трутка та ловлення „на востки“, але їх також уживають.

Сіток є 8 родів, а саме: 1. сітка звичайна, 2. черпак, 3. бігун та бігунець, 4. шофата стойова, 5. шофата поїздова, 6. плахтинка, 7. вінцьорок шнуровий, 8. вінцьорок лозовий.

Сітки вживають рибалки дуже рідко, бо з нею багато заходу, а й дно Сяну нерівне. Роблять „сіть“ із конопляних посторонків, а обтяжують її валком, щоб досягала дна. Сіткою ловлять рибу звичайно взимі на глибокій воді. Взимі риба ховається в глибинах, бо там вода тепліша та спокійніша. На такій глибині вода згори замерзає у кригу. До ловлі треба двох крип, сіти довгої на 100 або більше метрів та 6—8 рибалок. Вони приміщуються у двох крипах, заїжджають ними поза кригу й розпускають сітку здовж країв криги. Примоцьований валок тягне сітку в долину, на дно. Обвівши

„Бігунець“ і „шофата стойова“.

кригу сіткою, рибалки обломлюють потрохи кригу та пускають її поверх сітки з водою, а саму сітку затають (стісняють) щораз більше, поки не стягнуть її з рибою до берега. Давніше ловили таким чином 3—4 сотнари риби (кусниця, ялець, щука); тепер, коли риби в Сяні стало менше, ловлять 1—2 сотнари за один раз.

Бігун, це сітка 4—6 м. завдовжки, на двох дрючках „нашторц“ (сторчма). Широка вона на 1½ м. Сподом від сітки йде підлога, цебто дальша частина сітки, зігнута та краями зішита. На краях підлоги примоцьоване олово (тягарці), що

тримає підлогу при дні ріки. Два рибалки, що сидять у двох крипах тягнуть бігун, при чому стукають о дно жердками, що до них примощований бігун. Настрашена риба тікає, поки не опиниться в „підлозі“. Бігуном ловлять („імають“) рибу на глибоких водах, йдучи з водою.

„Шофата поїздова“.

Хлопець із кошами на рибу.

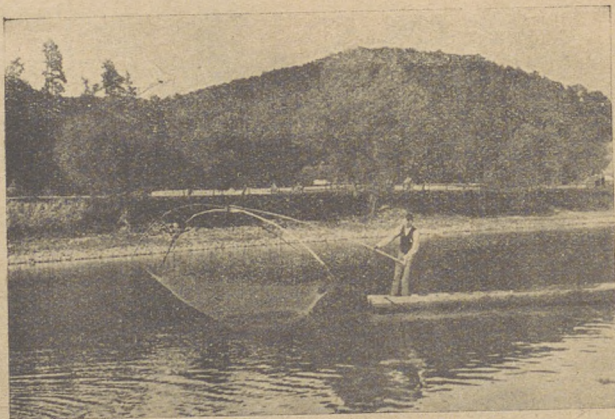
Бігунець, це — така сама сітка, як бігун, тільки трошки менша. „Імають“ нею рибу не з крип, а йдучи в воді по найбільше бистрих водах.

Шофата стойова, це — сітка, що нею ловлять рибу, стоячи в воді. Складається вона з двох дрючків, зложених один на одному, в переріз у формі букви „Х“, так, що твоять дві сполучені одні з одними вилки. До долішніх вилок причіплена сітка (звуть її „полотно“), що вгору звужується. Там кінець сітки називають „кіш“. Цей кіш придер-

жує рибалка ногами. Щоб сітка добре трималася долішніх вилок, (звуть їх „крижованці“), причіплено на шнуркова поперечка. Рамена горішніх вилок не є рівні. Довше тримає рибалка рукою, коротше пускають вільно.

Шофата поїздова зроблена таксамо, як шофата стойова, тільки не має „коша“. Нею ловлять рибу із крипи.

Плахтинка або плахта — це два дрючки, до них почіплене „полотно“ так свобідно, щоб

„Черпак“.

твсрило матню. „Полотно“ обтяжене посередині оловом. Ловлять плахтинкою рибу по старих Сянищах (давні річища Сяну), де є пруття, чи інший „берліг“. До ловлі треба двоє людей. Йдуть вони в воді, кожний із них тримає і притискає до дна дрючок від плахтинки, а дрючком другим, що його тримає в другій руці, „жигает“ в пруття й так наганяє рибу до плахтинки.

Черпаків є три роди: великий, малий та з матнею („півздовжний“). Великий черпак — це чотиригранна сітка, що її розпинають на двох схрещених обручах. Обручі примощовані на дрючку. Такий черпак запускають у воду, а потім під-

тягають із рибою вгору. „Полотно“ (сітка) звисає в долину і творить щось наче матню, де зісипується риба з цілої сітки. Дрючок буває до 3 м. завдовжки. Великим черпаком ловлять рибу з човна.

Малий черпак різниться від великого тільки меншими розмірами та довшим (до 6 м.) дрючком. Цим черпаком ловлять рибу з берега.

Черпак із матнею або „півздовжний“ (звуть його також „пригортачка“) подібний

Ловлять „на востку“ бродом.

до попередніх, тільки, що „полотно“ в ньому ще більше; й воно звисає ніби справжня матня в сітку. Дрючок довгий на яких 6 м. Ловлять ним рибу в великій, каламутній воді. Там, де сподіваються риби, запускають у воду пригортачку та притягають із рибою на беріг.

Вінцьорки бувають або сіткові або лозові. Є це рід кошів, що до них заманоють рибу макухом. Сітковий вінцьорок роблять так: до 5 півздовжних прутів із лозини або ліщини (називають їх „розпірками“), почіпляють усередині чотири півперечні „облучки“ з ялиці або смереки. На ці облучки натягають сітку. Всередині сітки зроблене

„гирло“, що привязане 4 шнурками до 3 з кінця облучки. Ціла сітка („полотно“) має бути натягнена ніби струна. На кінець сітки (всередині) чіпляють „сіменний макух“ (макух із сімя), а сам вінцьорок примощують до дна ріки так, що до його кінця чіпають великий камінь, який тримає вінцьорок у воді. Щоб можна було пізнати, де знаходиться вінцьорок, до одної верхньої „розпірки“ селяють шнурок на 6—8 м. завдовжки, на кінці того шнур-

Ловлять „на востку“ з човна.

ка чіпляють „сплавок“, цебто, кавальчик м'якого дерева, що плаває попереху й показує, де вінцьорка шукати. Вінцьорок приміщують так, що гирло йде за водою, а хвіст проти води. Не кладуть ніколи вінцьорка під воду, ані півперек води. Заманена макухом риба, що звичайно пливе під воду, запливає гирлом усередину вінцьорка й уже не може відтіль виплисти.

Вінцьорок лозовий зроблений таксамо, як сітковий, тільки що замість „полотна“ має сітку сплетену із дрібних галузок лозини з дуже маленькими дірками, які пропускають воду. Його тепер майже не вживають.

Ловлять також рибу на „вудку“ „грунтівку“ та „вудицю“.

Вудку роблять із нитки (часом також із кінського волосіння плетеного в 4—8 волосів), на кінці чіпляють купований гачок, а перед гачком дають дрібку олова, щоб гачок із приманою пішов у спід. У висоті, залежній від глибини, причіпляють „поплавок“ із гусячого пера, або кори з липи, — це показує, коли „риба бере“. Як примани вживають мух, глисти, хрущів, деколи ловлять яльці на черешню.

Грунтівка це — щось наче вудка, тільки що вона міцніша та не має поплавка. Гачок теж купований, подвійний, виглядає як якір. За обтяження вживають більшого кавалка олова, щоб тримав грунтівку на місці („на ґрунті“). За приману вживають хрущів, пільних коників, глисти та живої рибки, слезя, ковблика, або оклюю („живець“).

Вудиця це — шнурок 10—12 м. завдовжки, а на ньому почіплені у віддалі $\frac{1}{2}$ —1 м. гачки з приманою. Примани вживають такої, як на „грунтівку“, а особливо хробаків ізпід вільшини та ліщини. Вудицю закладають на ніч півперек річки, а причіпляють вудицю шнурами, — їх називають „поврусць“. На вудицю ловлять переважно яльці, ментуси та угри, рідше мерини та підустви. Ловити риби на вудицю заборонено.

Заборонено також ловити рибу „на востку“. „Воска“ це щось наче вила з загостреними кінцями, вони примощьовані на дрючку. Ловлять ними рибу вночі, при світлі каганця. Рибу, що вночі спочиває у глибині, рибалки вишуковують при помочі світла та вбивають її або приголомшують ударом „востки“. На востки ловлять також багато риби тоді, „коли риба треться“, бо тоді вона звичайно дуже мало дбає про свою безпеку. „На востку“ ловлять рибу або раки з човна, або бредячи в річці.

При помочі світла ловлять також рибу шифатами, а називають це „страшадло“. Роблять це так: згори ріки йде одна частина рибалок зо світ-

лом та полошить рибу, а внизу, на яких 50 м. стоять інші рибалки із шофатами, що в них попадає риба.

Таксамо ловили давніше рибу „волочком“. Це щось наче „плахтинка“, тільки менша від звичайної. Тепер цього способу неживають.

Не ловлять тепер риби в „лісці“¹⁾ Останню „ліску“ заложено коло 1912. р. Була вона плетена з лозини, на 4 м. завдовжки, а 1 м. завширшки й 1 м. заввишки. На її кінці був приміщений „кіш“, цебто сітка з дроту, довга й широка — по 75 см. Зробили „ліску“ 1 км. нижче села Заславя, по середині Сяну на мількій воді. Від сітки йшли два вали, укладені з каміння проти води. Течія води в „лісці“ була сильна й не пускала риби втекти із „ліски“ вгору, а риба мусіла опинитися в коші. „Ліску“ розібрали на доручення влади в 1922. р.

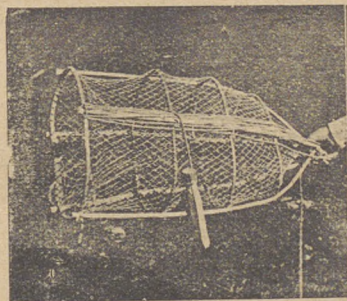
На трутку ловлять рибу тайком. Кусниці ловлять так, що більші глисти мочать у спирті до палення, а потім кидають їх у те місце, де сподіваються риби. Риба, що зість таку глисту, задурманюється й впливає поверх води, а тоді її ловлять руками. Інакше ловлять яльців. Куплені в крамничках „бобики“ (зерна подібні до насіння люцерни) мелють і „набивають“ ними хрущів, що їм повідривали передтим голови та крила. Ці хрущі кидають у воду, де риба їх їсть та затроюється. Мерину й меринку затроюють так: молоду конюшину крають дуже дрібненько, мішають її із житньою мукою й місять із цього тісто. Таке тісто кидають дрібними кусничками в воду.

Інших способів троєння не живають.

Човна (крипи) та сітки роблять рибалки самі. Сітки роблять „глицею“ (це більша деревляна голка) або „гличкою“ (менша деревляна голка) та валком. Роблять сітки з конопляної пряжі, котру купують, бо коноплі в околиці Сянока не вдаються.

¹⁾ Спосіб цей описує проф. Т. Сулімівський у своїй статті „Рибальство на горішньому Сяні“ („Lud“, II. с. XI. т. із 1932. р.).

До роботи сітки з грубшої пряжі вживають глиці, з тоншої — глички. Для переховування риб уживають кошів плетених із лозини. Є два роди кошів. Один, менший, — із ручкою та шнурком зачіпати на шию, бере рибалка із собою, вибираючись ловити рибу. В ньому складає всю зловлену рибу. Більший кіш, що його деколи звуть „сиджка“, призначений на те, щоб переховувати рибу. Він цілий плетений теж із лозини, має отвір замиканий дверцятами, куди впускають зловлену рибу. Такий кіш, коли в ньому є риба, замикають і причіпляють у воді до каміння, щоби риба була жива.

Сітковий вінцьорок.

НАД ДЖЕРЕЛАМИ ОСЛАВИ.

(Нарис матеріальної культури із сумежжя
Бойківщини та Лемківщини¹).

Село Манів лежить над рікою Ославою, що має свій початок у недалекому селі Бальниці. На полудні від села йде дорога з Лубкова (уряд. Лупків) до Тісної (урядово Цісна). За дорогою два вершки Бескиду — „Мотрагуна“ та „Кичера“, на північ від села верх „Кругла“, на схід „Патрія“.

Село розпадається на поодинокі частини, що мають осібні назви, а саме: 1. від моста через Ославу по парохіяльний дім — „Княньство“, 2. горішний кінець села — „Горішняньство“, що ділиться на такі частини: а) „Шкапяківци“, б) „Федеришівци“, в) „Косяківци“, г) „Гондарівци“, д) „Горішняни“ (5 хат під лісом); 3. на полудневому боці дороги під верхом Кичера — „Підкичери“.

„Княньство“ — це первісне село, що з бігом часу розбудовалося, поширювалося на північ і захід. Манів поруч із Щербанівкою, Бальницею, Солинкою, Миговою Волею, Лубковом і Смільником був оселею, оснований на волосьькому праві²).

Вслід актам люстрації із 1765 р., що на них покликується згаданий автор, були це напочатку тільки війтівства, надані волосььким попам і від них беруть назву „Князьство“, що зчасом переходить у „Княньство“.

¹) Реферат, читаний на Зїзді представників обласних музеїв у Сяноці дня 31. травня 1936 р.

²) А. Стадніцькі: О всях так званих волоських на пулноцим стоку Карпат. Львів 1848.

Назви від а) до г) частини званої „Горішнянство“ беруть початок від мешканців перших осель у цьому куті села. У парохіяльних метриках, що існують починаючи з 1784. р. стрічаються такі прізвища: Шкап'як, Косяк, Гондар, Красневич (у пізніших роках є згадка при Красневичах, що їх зовуть також Федеришівцями).

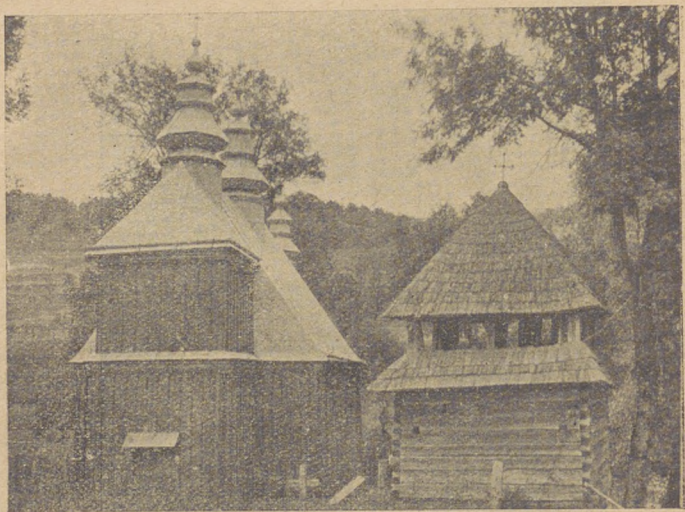
Гр. кат. церква в Маневі, збуд. 1841 р.

Подані нижче за алфавітом прізвища показують нам, що населення Манева переважно чисто українське. Ось ці прізвища з кінця XVIII. століття: Бесага, Беца, Бубенків, Васів, Василенко, Галушканич, Голий, Голик, Горешканич, Гремяний, Гондар, Дрочак, Дзедзик, Данчік, Дунда, Ільків, Козляк, Костів, Котик, Котищак, Коциван, Красневич, Куртяк, Куртянич, Лаврів, Лазоришин, Лисиганич, Опавка, Павлів, Павлюш, Попович, Попок, Соломон, Сопяк, Сулак, Ульчак, Шкап'як, Шелемей, Фецин, Юрочко,

Ясенів. Ці прізвища показують, що чужого елемента було в Маневі дуже мало.

Крім цих прізвищ стрічаємо ще в давніх метриках прізвища, що вказують на походження мешканців, а саме: Команецький (із Команчі), Смільницький (зо Смільника), Опарівський (із Опарівки).

Тепер живуть у селі такі роди: Беца, Васів, Головач, Груб'як, Гонця, Данчів, Добрянський, Дро-

Гр. кат. церква в Лузі, к. Балигороду, збуд. 1864 р.

чак, Іваненко, Костів, Красневич, Кулинич, Лазорішак, Лисиганич, Мацинський, Мента, Опавка, Пелеш, Петрик, Петрушевич, Семан, Скалош, Соп'як, Стецьків, Станко, Шешерига, Фенич, Фундак, Ющак.

Із них Пелеші походять від дяковчителя Пелеша, що напочатку XIX ст. жив довгий час у селі, а населення його — видно — любило, бо з метрик виходить, що часто запрошували його в куми.

Гонці прийшли зо Щербанівки, Семани з Зубенська, Менти з Лішної, Кулиничі з Волі, Шеше-

риби зо Солинки, Мацинські — це давні Гондарі (так призивають їх ще нині в селі, а прийшли вони мабуть із Мацини — з Горличчини). Головачі походять зо Смільника, Станки — це нащадки зайшого мельника Станка; Петрики та Петрушевичі — це присташі до Козляків. Їх іще нині в селі дразнять Козляками. Ющаки — це колишні Трухняки. Добрянські зайшли мабуть із Доброї, про походження Груб'яків годі було розвідатися.

„Хижа“ в Маневі.

Управа ріллі. Ниви в Макеві такі: „За пога-рив“, „Кошарниця“, „Дільці“, „Павлят вирх“, „Крапанки“, „Ославиця“, „Піжі“ (шмат поля між Ославицею та хатами), „Кошнірка“, „Глинець“ (на тому полі жовта глина), „Лаз“, „Над загороди“, „Тіснина“. Сіножати коло хат називаються „сигла“, ґруник коло церкви „Лазки“. Поле „пасічать“ (корчують ліс під поле) ще й тепер. Високо в горах по-ложені пасовиська („ґруники“) пасічать що дру-гий рік на толоку.

Господарять у той спосіб, що на поли садять перший рік „бандурку“ (картоплю), в „бандурчани-ці“ сіють пшеницю, або жито (деколи по житі ко-

нюшину), та на третій рік овес. По вівсі навозять гноєм і сіють озиме жито, або „на яри“ ячмінь, оркш. Озимини сіють звичайно більше, як ярого.

Обірника (гною) вживають звіринного, а гноять лише ниви, що не лежать над рікою. Ниви над рікою намулює весною вода, що виливає з ріки, а цей намул має таку вартість, як звіринні погної. На цих нивах сіють звичайно овес.

Землю обрабляють плугом та бороною. Складові часті плуга такі: чепіги, граділь, дівка, леміш, „стрила“ (полоз), чересло (передне залізо). Скріплення леміша називають „рак“. Гряділь лежить на „плужнятах“ (плужних колесах), що їх лучить із гряділем залізна обручка. До вісей коліс прикріплюють ланцюжком „свобінь“, а на ньому зачіплений „ожов“ (гужов). „Дівка“, що прикріплена на осі. лучиться з четвернею при помочі „чокотова“. Коли ще орали волами, почіпляли ярмо на „ключику“, що приміщений на „четверні“.

Борона має 6 „бил“, на кожному „билі“ по 6 зубів (залізних). Била получені поперечками (латка). Із переду борони знаходиться поперечка (що її зовуть „побігачка“), на неї закладають залізне вогниво з ланцюгом (зовуть його заборінник“). До ланцюга причіпляють орчик.

Дуже цікаві звичаї при сіянні ярого збіжжа, а саме вівса, бо його стараються сіяти перш усього. У цей день не слід ніщо позичати з хати, не слід теж вигортати гною зпід худоби. Ці заклази є в звязку з віруванням, якщо хто видає з господарства будь яку річ, що має вартість, може тим самим спричинити втрату майна. У день, коли мають сіяти овес, ладять скоро їду та поспідавши, кладуть на віз усе потрібне знаряддя. Коли вже все готове, найстарша жінка в хаті вбирає на себе кожух, обернений волосом на верх („волохатий“), виходить на двір та обходить тричі за сонцем віз, що до него запряжені вже коні. Під лівою пахою тримає хліб, у лівій руці посудину з водою, а правою рукою кропить віз і коні. Коли вже тричі обійшла та покро-

пила, виливає решту води перед коні, а потім кладе перед коні, хліб, що його держала під пахою. Господар христить перед жінками батогом (бичом) і коні з возом переходять через хліб.

Вистерігаються, щоб тому, хто їде в поле, не перейшла дороги яка жінка (велике нещастя — як вагітна жінка).

„Сипанець“ у Маневі.

На поле господар бере „табіжку“ (торбину) з хлібом і сирым яйцем, а ще й хліб, що його вдома клали перед коні. Як починає орати, тоді загін „збирає“, не розорює, та коли вже витяг першу борозду й вертається в другу сторону, кладе в борозду яйце із „табіжки“, відтак бере землі („глини“) з борозди та потирає нею коні оц хребті, щоб здорові і сильні були та щоб худібка в оборі здорова велася.

Звертає при тому увагу на те, яка птаха перша сяде на полі: як ворона, то буде добрий рік, коли плиска, то будуть у році лискавки. Коли при оранні побачить мушину, тоді певне буде урожай-

ний рік, колиж знову жінку, рік буде поганий („дзюравий“).

До першого сіяння приготовляють „сівальницю“. Це новий мішок, що в ньому сівач носить збіжжа. До сівальниці зашивають в один рік потроха всякого насіння, кавальчик або цілу просфору, проші. Мішок повинен бути новий, невживаний, навіть мотузок при ньому має бути також невживаний.

Збіжжа жнуть зубковатим серпом („сирп“), фабричної роботи. Складається він з „ручки“ та „сирпа“. Траву, овес і конюшину косять кошою. Складається вона з вістря („коси“), прикріпленого до „кісяти“ (ручки) „обрічками“, а щоб вони туго трималися, закріплюють їх клинцем. Гострять косу брусиком („дурбак“ або „осевка“), що його тримають у „кужівці“. Клепають коси на „бабці“ — „молотком“. Вигладжують залізним прутом („виторач-прут“). Сінокоси бувають у липні та серпні.

Коли викосять овес, приносять косарі до хати вінець із вівса на косі. Коли знов-же привозять перше збіжжа додому, тоді слід поробити такі заходи, щоб миши не їли збіжжа: На полі при накладанні першої фіри не слід робітникам ні слова промовити до себе, доки не наберуть повної фіри. Коли вже збіжжа привезуть додому, один бере залізо (звичайно „бабку“ від клепання коси) в зуби та з цим обходить фіру, потім на місце, де має складати збіжжа, сіє дрібний камінь або пісок знад ріки. Колиж беруть уже останню фіру, лишають у полі трохи мерви, та промовляють: „што забрали — то нам, а решту вам“. На останньому лані вяжуть „кріля“ (два снопи поздовж).

Збіжжа молотять ціпом, що складається з держака („ціпивно“) та „биленя“. На ціпівні є „каблучок“, на „билені“ — „капиця“. „Каблучок“ із „капицею“ лучить „зв'язка“ (шкурянний шнурок).

Ловецтво — відбувається потайки, бо право ловецтва виорендовують посторонні люди. Влада не дає дозволу селянам, а ще на самому промежжі

з Чехословаччиною мати та носити зброю, — тож ті, хто потайки займається ловецтвом, уживають рушниць, що їх по війні залишилося багато по наших селах.

Дикі звірі трапляються в Маневі такі: дики, олені, серни, зайці, лиски (лиси), куниця, видри, тхорі, лисички (ласиці), вивірки, вовки, часами за-

Над джерелами Ослави.

блукається („слідно“) ведмідь. Із дикої птиці знають селяни: вірли, яструби, пугачі, сови, ворони, дикі голуби, горобці, жайворонки, пліски, а решта — це все „пташки“.

Звірів та птицю стріляють, рідко ловлять у силця або куповані заліза. Окремих приладів немає.

Рибальство. В Ославиці, що за Маневом розливається у ширше корито, буває така риба: пструги, марени, яльці, слижі (бабці). Іншу, дрібну рибу називають „маленькі рибчата“.

Рибу ловлять **руками**, між камінням або під берегом **саком** (часами зовуть його „**шуфата**“) та „**гвіздкою**“. Шуфата це сітка на двох дрючках, „на шторц“. Широка вона на один до півтора метра. Сподом сітки йде „**підлога**“, цебто дальша частина сітки зігнута та зошита краями. На краях приміщені та примощовані тягарці, що тримають підлогу на дні ріки. Рибалка йде з шуфагою проти бігу ріки, а другий перед ним бе дрючком об воду („**бовтає**“) та заганяє рибу до шуфати.

„**Гвіздок**“ — це рід залізних вилок із гострими зубами. Вилка прикріплені на деревляному держаку. На гвіздок ловлять рибу в ночі при помочі світла в цей спосіб, що в зроблений з дроту каганець накладають сухих, смолячих скипок, запалюють їх, один рибалка йде берегом, а той водою та юсвічує дно, де риба спочиває, а другий „**гвіздкою**“ бе рибу та викидає її на беріг.

Малі хлопці ловлять рибу **вудками**, що їх роблять зо шнурка (нитки) та на його кінці причіпають гачок або купований, або роблений з твердого дроту.

Також і право рибалкування виорендоване державою, тому селяни рибалкують потайки.

Годівля звірят. Перед війною давав селянам великий прибуток випас волів. Переважно випасали воли червоно-білі, краєвої раси. Випас цей відбувався в той спосіб, що кожний заможніший господар купував дві чи три пари волів „на яри“, випасав їх упродовж літа та під осінь продавав із заробітком. Тепер цим у селі майже не займаються, тому, що брак гроша, та ще тому, що годівля не поплачується. Давніше випасали селяни також і вівці. Звичайно два-три господарі купували до спілки 50—100 овець, пасли їх у лісі, в ночі придержували в кошарі, що її ставили на своїому полі, під лісом. Тепер випас овець також зменшився, випасають більше для власної потреби, для вовни та молока, з якого роблять сир („**грудки**“). Село має 4 громадські пасовиська, кожне для окремої частини села.

Худобу пасуть пастухи. На св. Петра уладжують усі пастухи з усіх 4 пасовиськ спільний празник на якійсь полонині й там гостяться ковбасою, яєшницею, давніше пили навіть „зорівку“.

Будівництво. Мешканці Манева живуть у хатах, що їх зовуть „хижами“. Хати будовані з дерева, криті соломою. Побіч властивої хижі містяться під одним дахом ще такі нутра: „хижка“ (комо-

Греко-кат. церква в Репеді, збуд. 1824 р.

ра), бойше, стайня, а з боку будинку дочіплені „кучки“. Здовж задньої, а часами й бічної стіни будинку построена з дощок „загата“, що її криє „окап“. В тій загаті складають сіно, солому, та деяке приладдя. В селі є ще кілька курних хат.

Хати посторені так: Під спід у чотирох углах дають велике каміння, на каміння йде „трам“, на „трам“ дають „протеси“, а остання з них під дахом зоветься „платов“. Трам, протеси та платов прикріплені до „стовбів“. До платви запускають

кролі (крокви), на кролі йдуть „лати“, а лати криють солом'яними „кичками“ (сніпками). Верх даху покривають „гребінем“. Гребінь буває з гонтів, чи дощок, або з соломи. Коли гребінь із соломи, тоді його прикріплюють „кізлинами“, цебто патиками збитими навхрест у виді букви „Х“. Поздовжні частини в даху зовуть „стріха“, півперечні „щит“. Курні хати мають в даху отвір, щоб випускати дим, а зовється він „вузниця“.

Вікна та двері містяться у „варцабах“, що їх творять менші отвори. Повалу запускають у платву. Долівка в хаті переважно з убитої землі, по стайнях буває долівка з дощок („окрайків“). Хати будують місцеві майстри, будівельний матеріал беруть з своїх лісів, або купують в чужих. Куплене дерево ріжуть вдома „пилою“, а роблять це в той спосіб: Дерево до різання приміщують на двох кізлинах, що завжди більше чоловіка та ріжуть його поздовж широкою пилою в цей спосіб, що один робітник стоїть на землі, другий на руштованні, приміщенні на кізліні.

При будові хижі придержуються таких звичаїв. Місце, де мають будувати хату, випробовують напочатку, чи воно добре. В тій цілі кладуть в чотирох кутах цього місця на ніч хліб. Коли хліб на другий день ранком лежить на місці, то воно добре, колиж ні, вибирають інше місце. Вибране місце заорюють, на спід кладуть каміння, а на них трам. Потім кличуть священика, щоб „замоливав місце“. На кожному вуглі на трамі роблять хрестик, а у вижолблену в трамі діру вкладають чверть срібного гроша, листя з барвінку, „вуждерево“ (корч подібний до полину), „клекічку“ (ростина подібна до сливки, росте під Кальварією), листя з верби, що росте самітно, просфору, все на те, щоб „лихе“ не мало приступу до хижі та скляний хрусталь („щоб люди в хижі били здорови“).

Із господарських будинків будують окремо „сипанець“ (шпихлір), під ним є звичайно „склеп“

«(пивниця). На переховування „бандурки“ мають окремі „ями“, покриті зверху стрішкою.

Зовнішні стіни хат побілені червоною глиною, а ті місця, де протеси пристають до себе, побілені білою глиною, або вапном. Денеде видніють на хатах над дверми намальовані прикраси у виді примі-

Нова гр.-кат. церква в Улючі, збуд. 1925 р.

тивної „кошиці“ (стилізована галузка ялиці), або „колічка“ (колісцяти — примітивне зображення сонця). Так само прикрашені та побілені „сипанці“.

Нутро хати уряджене дуже вбого. При вході, звичайно з правого боку, стоїть „ліжко“. Це тапчан, збитий з гебльованих дощок, на ньому троха „стрямбів“ (різного рода ганчірок та лахміття) та подушок. Посід трьома стінами хати лави, в куті на скіс від „пеца“ (печі) стоїть стіл, що складається

зо „стола“ (верх) та „столини“. Столина це рід скрині, де ховають хліб, молоко, та іншу поживу. На стіні побіч печі є „шафа“ (мисник), а далі висить „лижник“, сільниця, при печі стоїть, або висить „дійник“ (скопець на молоко) та „масельничка“. Масельничка складається з „добенці“, „наверхника“ та „колотовки“.

В одному вуглі хати при вході стоїть „печ“ (піч). Лава при ньому зовється „припече“, отворі у печі „челюсти“, склепіння „підпібя“.

Важною річчю в кожній хаті є 2—4 „грядки“ або „гряди“. Це бальки, що знаходяться під повалою. На них вішають господарі своє вбрання („лахи“), на грядках приміщують різне майстерське знаряддя та врешті й скипки, щоби були сухі до підпалу. Гряди потрібні також для придержування знарядів до виробу олію, про що пишемо нижче.

Одіж. У Маневі одіж своєрідна, типова для цілої полоси, положеної над Ославою починаючи з Вальниці аж майже по саму Команьчу, а навіть Чистогорб.

Жіноча одіж така:

а) „Чахлик“ (сорочка з купованого, або домашнього ліпшого полотна, вишивана на ширину 1 цм. на рукавах).

Її частини: „обшивка“ (комір), плечі, груди, наплічка (рамена), рукави. Рукави завязують „застіжкою“, „обшивку“ спинають спинкою. Чахлик є довгий тільки до пояса („по пупец“), до його пришивають „подболок“ з домашнього, гіршого полотна, що сягає по коліна.

б) „Літник“ — це спідниця на неділю та свято з купованої матерії. Дівчата вбираються в „літники“ синьої, червоної або рожевої краски, замужні жінки із лелійової, зеленої й білої, вдови чорної. Чорний літник зовуть „кабат“.

„Літники“ морщать жінки в дуже дрібні плісочки та прикрашують їх у самій горі „фарбіткою“ пониже в околиці колін — стяжками (шнур-

чатви) та коронками, а долем стяжками „на чотири полі“.

При самому поясі є „обшивка“, що тримає спідницю на бедрах, у споді дають підклад, щоб літник був штивний, не мнявся. Перед літника роблять з полотна, або іншої матерії, дешевшої, а закривають його „запаскою“.

„Запаски“ бувають різної краски, звичайно вбирають запаску відмінної краски, аніж літник.

Українська молодь у народніх строях із села Манева.

Запаска має такі прикраси, як літник, тільки ще долем має коронкові „фальбани“.

У будень ходять жінки в спідниці, що вшита як літник, тільки з грубшої матерії та без ярих прикрас, хоч прикраси зо стяжок на них є.

На „чахлик“ надягають „лейбик“ (корсетку). Бувають лейбики з гранатового, або чорного сукна на будень, а із синього на свято. „Лейбик“ прикрашують нашивками та жовтими металевими гудзиками, а краї обшивають купevanoю „драбинкою“. На лейбиках на обох полах та зо заду вишивають

„косицю“ — подібну до галузки ялиці, на груди „колісками“ (малі колісцята). Носять лейбик ростібнений на грудях, а спинають тільки в поясі. Іззаду висить ізпід лейбика „басабанка“. Це широка узориста стяжка, що її причіпають до обшивки літника. На шиї носять „крайки“ (гердани із пацірків, що їх самі жінки рблять).

Українська красуня з Манева збирає лен.

На голові носять жінки та дівчата „хусті“ куповані в місті, нашивані з трьох боків стяжками. Жінки заплітають косу на „химлю“ (звичайне мале колісце з ялівцевого коріння або дроту), на те вкладають „чепец“, а потім „хустю“.

Зимою носять короткі „кожушниці“ або короткі „куртки“. Обуваються в ходаки, рідше в:

„скірні“ (чоботи). Тепер появилися в селі черевики.

Чоловіки вбираються в сорочку, „гачі“, на верха надягають „ногавки“ із „єднoliчного полотна“. На сорочку надягають „лейбик“ (камiзоля) з такими самими прикрасами як у жінок, на голову „капеліх“, зимою — шапку. Капелюхи повстяні.

Українські жінки йдуть на відпуст до Манева.

малі криса заокруглені вгору. Коли парубок жениться, його капелюх трибирають „покрийкою“ (китиця) та обвивають „басабанкою“.

Приготування страви.

1) Майже при кожній хижі є свій колодяз, коли де його нема, беруть воду в сусіда. До прання

беруть воду з Ослави, або гірських потічків, де ко-
му ближче.

2) Огонь добувають кресалом, уживають та-
кож сірників, або власного виробу бензинових за-
пальничок. Тертям дерева об дерево вогню не до-
бувають.

3) Головною поживою є збіжжя, а саме овес,
сіють також троха жита, пшениці, ячменю. Збіжжя
мелють у „млинци“ (жорнах), що складаються з
колоди, „дуджайки“ та „млинцівки“, каменя верх-
няного, каменя спідного, перплиці та веретена. В
колоді є заглиблення на зерно, „дуджайка“ та
„млинцівка“ (отвір), що ними висипується мука. В
горішньому камені є отвір, а в ньому поперечка
(„порплиця“), а на ній осаджене веретено.

Ячмінь товчуть у ступці на „крупі“ (пен-
цак). Ступка така, як до товчення льону на олій.

Крім збіжжя найважливішою поживою є кар-
топля „бандурка“, а ще біб, капуста, буряки,
(„борщ“), часник. Із грибів знають та їдять прав-
диві гриби, „жозаки“ (козарі), підпеньки, масляни-
ки, голубінки, баранячі роги, білі.

До варення поживи вживають горшків, що їх
купуєть в Балигороді.

Олій роблять так: Насіння льону сушать та
мелють у млинці. Треба, щоб зо змеленого насіння
вийшла мілка мука, тому перемелюють кілька разів
та пересівають через сито. Із млинця виходить му-
ка „різка“ (суха), тому товчуть її у ступці.

„Ступка“ — це колода, що має наскрізь про-
довбану діру. Спід колоди „заднений“, цебто в
ньому закріплено дно. Колоду ставлять в хаті під
„грядю“, а на гряді почіпляють дрючок. До дрючка
почіплений „потовкач“ із ручками, щоб було лекше
орудувати. „Потовкач“ підтягають дрючком угору,
а потім стягають ручками у ступку та товчуть на
муку. Коли мука вже масна, її вибирають зо ступки
та несуть до „волярниці“. Там мірять муку та си-
плять її до „жорита“, солять, додають часнику, та
мнуть руками закрапляючи тричі водою „в міру“.

бо мука сохне під руками. Готову, вимішану муку дають до діжки („макушниці“), а з неї на „панов“.

Панов вимурована як кухня, в середині бляха, а довкола бляшаний „облок“, щоб мука не розсипалася. Під бляхою палять та гріють муку, а одна жінка усе мішає її, щоб не припалилася. Нагрівають муку до того часу, поки вона з масної не стане знову суха, а це на те, щоб олій був темніший.

Геко-кат. церква в Обаримі, коло Іздебок,
збуд. 1828 р., віднов. 1929 р.

По висмаженні муки збирають її із паневі до „внуч“ (рід мішка з подвійної матерії) та із „внучами“ саджають до „колоди“. Колода буває ясенєва, або букова, вижолоблена. На споді в колоді є денце з дірочками, а нижче цівка, що не витікає олій. Повище того місця, де заходять у колоду „внучі“ з мукою є „стріла“, танок із денцем. Цєю стрілою прикривають „внучі“, а потім „притяга-

ють“ стрілу клинами при допомозі „таранів“, що прикріплені до рухомих жердок на грядках. Стрілу притягають так довго клинами, поки не витиснуть усього олію...

Хліб, а радше паляниці („адзимка“) печуть із вівсяної муки. На Різдво печуть „крачун“, на-

Капличка в Довжиці, коло Команьчі.

Великдень паску. До цього вживають ячмінної, житньої, а рідко пшеничної муки.

„Крачун“ — це круглий хліб, що на ньому перед всадженням у піч робить хазяйка пальцями з трьох боків три рівці, а всередині дірку, а там сипле мак та закладає часник.

На Святий Вечір бувають у газдів звичайно такі страви: часник із крачуном, селедці, пісна ка-

пуста, бандурка, пироги (з картоплею), бобальки (рід галушок з картоплі або муки), крупи (пенцак), ябчанка з крупами, біб, гриби, а хто має, то ще й мід.

До їди вживають ложок, переважно деревляних, а то й купованих, металевих.

Хліб до печення виробляють у „палачках“ (рід кошика із дерева).

Греко-кат. церква в Мошанці, коло Яслиськ,
збуд. 1834 р.

М'яса їдять дуже мало, більше набілу, а це тому, що важко його продати. Яйця та дріб продають.

Суниці та малини продають, для себе лишають троха „яфірів“ (афин) і з них роблять напиток в роді вина.

Лучба, транспорт.

Їздять кіньми, літом возом, зимою саньми. Вози мають двякі: „драбний“ та „лісний“.

Драбним возом возять сіно, збіжжя, лісним їдуть у ліс, до міста.

Віз складається із „передного підсаду“, на нім осаджені колеса. До передньої віси причіплені „сниці“, а доних дишель. „Драбинна звора“ лучить передні колеса із задніми при помочі „огнивця“. Люшню називають „лѣвча“.

Саней уживають також двояких: „сани“ та „санки днені“. Санки складаються із таких частей: „санки“, 4 страми, 2 насади, сниці та дишель. У сани запрягають пару коней.

„Санки днені“ на одного коня складаються із санок, переднього щитика, заднього щитика, боків, дна, сниць та дишля.

ЗМІСТ.

	Стор.
Передмова	1—4
Від Сянока по Динів	5—53
Боротьба за церкву в Кремяній	54—61
Рибальство в Сяніччині	62—71
Над джерелами Ослави	72—92

Кожна Школа, Читальня, Кружок Рідної Школи, Кружок „Союза Українок“, „Парохіяльна Дитяча Бібліотека“ повинні передплачувати журналік:

„С В І Т Д И Т И Н И“

який виходить від 1 листопада 1919 р. і становить справжню ДИТЯЧУ ЕНЦИКЛЮПЕДІЮ байок, казок, оповідань, пісень, сценічних картин, забав, загадок та сміховинок, подаваних у гарній формі та з великою кількістю образків.

„СВІТ ДИТИНИ“ є невичерпаним джерелом принадної та корисної лектури для дітей від 6—14 р. життя!

„СВІТ ДИТИНИ“ є необхідним помічником для кожної матери в її праці над вихованням дитини!

„СВІТ ДИТИНИ“ — це міст духової сполуки поміж всею українською дітворою, розкиненою по всім світі — бо має він читачів у всіх 5 частях світа!

Цілорічна передплата в краю вносить 4 зл.

Передплата для Чехо-Словаччини — 25 к. ч.; для Румун і 200 леїв; для Америки і Канади 1 долар.

БАТЬКУ! Не жалій одноразового видатку 4 зл. чи 1 доляра для добра своєї рідної дитини!

Запренумеруй для свого синка, чи донечки

„С В І Т Д И Т И Н И“

який стане для неї справжнім приятелем і любимцем!

Пиши на адресу: Львів, ул. Зіморовича ч. 2.

„СВІТ ДИТИНИ“, допущений до шкільних бібліотек на основі рескр. Міністерства Освіти з дня 15 лютого 1937. ч. II. Pr. 14938/37.

Видавництво „СВІТ ДИТИНИ“ видає ще крім газетки — також

„Діточу Бібліотеку“

яка виходить щомісячними книжечками в обемі 3—5 арк. друку в дорозі передплати і вносить:

для краю 5 зл.; для Чехословаччини 30 к. ч.; для Америки і Канади 1.50 доляра. — Адреса:

„Діточа Бібліотека“, Львів, Зіморовича 2.

ЦЕНТРОСОЮЗ

ЕКСПОРТУЄ

збіжжя
бекони
дріб
яйця
клоччя

ПРОДУКУЄ

мило
мясні вироби
навиває нитки

Вашу будучність найкраще
і найпевніше забезпечить

„КАРПАТІЯ“

Т-ВО ВЗ. ОБЕЗП. НА ЖИТТЯ
У ЛЬВОВІ, РИНОК ч. 38.

ОДИНОКІ В КРАЮ УКРАЇНСЬКІ
ГРАФІЧНІ ЗАВЕДЕННЯ

літографія і клішарня

„У Н І Я“ Братів Чучманів
Львів, Мілковського 5, тел. 292-97,

виконують

літографічні друки і друкарські
кліші одно і більше барвні, —
гарно — дешево — скоро.

Добру заплату

за набіл одержите,

якщо доставляти його будете тільки

до

РАЙОНОВОЇ МОЛОЧАРНІ
● МАСЛОСОЮЗУ ●

Земельний Банк Гіпотечний

Акційна Спілка — Девізовий Банк.

Централя: Львів, ул. Словацького ч. 14.

Філія: Станіславів, ул. Собського ч. 11.

Телефон ч. 213-82, 252-92. Тел. адреса Землебанк-Львів,

Корто ПКО. (Варшава) ч. 149.000.

Корто ПКО. (Львів) ч. 500.170.

Жировий рахунок в Банку Польськїм у Львові.
Акційний капітал зол. 5,000.000. — Власна камениця.

ВИКОНУЄ всі банкові чинности, КУПУЄ і ПРОДАЄ цінні папери, КУПУЄ девізи, валюти по курсі дия на найкорисніших умовах, ПРИЙМАЄ і ВИПЛАЧУЄ вклади в золотих і золотих в золоті. ПЕРЕВОДИТЬ інкасо у всіх місцевостях краю і на чужині, ПОЛАГОДЖУЄ перекази загралицю до всіх місцевостей світа, ПРИЙМАЄ вплати на вкладкові книжечки платні оказателєві. У всіх краях Европи й Америки власні кореспонденти.

НАЙКОРИСНІШЕ

зложите свої ошадности	обезпечите свое майно від
й поладнаєте всі банкові	огню й від крадежі-влому
справи в Коопер. Банку	в Т-ві Взаїмних Обезпеч.

„ДНІСТЕР“

у Львові, Руська 20. — тел. 280-50, 205-47.

2321/34

Od Lwowa Star. Jr.

610653

Не вільно нам забувати,
що всіяні

-7. V. 1937

купуємо тільки з правдиво української фабрики

„ФОРТУНА НОВА“

Церковні брокати, борти, френдзлі, панаму і нитки D. M. C. до вишивання фелонів і фан, готові фелони, фани, павуки, хрести, чаші, дзвони, прапори для Товариств і відзнаки. евангелія і прочі церковні книги, образи і образці, кадило

купуйте й замовляйте в українській кооперативі
„ДОСТАВА“ у Львові, Ринок 43/1.

і в її skleпах: у Львові, Руська 20, — в Перемишлі, Косцюшка 5.

„Зоря“ Фабрика Хемічних Виробів
О. Левицька і С-ка

у Львові, ул. Кордецького ч. 50

Тел. 260-04. — ПКО 503.881.

покупає власні вироби найкращої якості:

ПАСТУ до взуття „Елегант“ терп. і воск. у всіх красках

ПАСТУ до взуття „Елегант“ люкс. в тубах у всіх красках

ПАСТУ до підлоги „Французька маса“ (фротеруючу і фарбуючу)

ВСК до підлоги — **СИЛКУ** до білля помадкову і коронову — **ШВАРЦ** до чобіт — **ВАСЕЛІНУ** до шкір — **ВІСК** шевський — **СМОЛУ** шевську чорну і білу — **МУХОЛАПКИ**.

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001011677589